ČTVRTLETNÍK · PRE · SLOVENSKÚ KULTÚRU

QUARTERLY · FOR · SLOVAK · CULTURE

MOST

1955

MOST

Štvrťročník pre slovenskú kultúru

A Quarterly for Slovak Culture

Vychodí štyri razy do roka	Rediguje **MIKULÁŠ ŠPRINC**	Predplatné: USA a Kanada $5.00 Ostatná cudzina $4.00

Vydavateľ: SPRÁVA KULTÚRNEHO FONDU PETRA P. JURČÁKA.
Predseda REV. JÁN J. LACH.

Adresa redakcie: MIKULÁŠ ŠPRINC, 2900 East Boulevard, Cleveland, Ohio, U. S. A.

Adresa administrácie: MOST, 2006 Schrage Avenue, Whiting, Indiana, U. S. A.

OBSAH

Mikuláš Šprinc: Pocta Paulovi Claudelovi — 49

Karol Strmeň: Z poézie Paula Claudela — 51

Dr. František Hrušovský: Slovenský ústav v Clevelande — 54

Anna Gromová: Nespieva zeleň vlasti — 62

J. Pazdera: Ujo Faraguľa — 63

Andrej Gemerský: Utečenec Amerikánom — 69

Jozef Vágovič: Piemont — 70

Fero Zobor: A vo mne žiješ — 71

Jozef Kirschbaum: Na okraj "Železných kruhov slovenskosti" — 72

Miloš K. Mlynarovič: Spev o Judášovi — 76

Mikuláš Šprinc: Siatba — 77

Dr. Ernest Žatko: V spoločnosti Igina Giordaniho — 79

POZNÁMKY (Ešte kniha kníh v slovenskej kultúre, Slovo o divadlách na Slovensku, Zárobková emigrácia a kultúra, Hrdinovia a konflikty v socialistickom realizme, Slovenská národná galéria v Bratislave) — 83

KNIHY (Kvietky, Kreuzweg der katholischen Kirche in der Slowakei, False Freedom, Harvard Slavic Studies, The Multinational Empire, Der grosse Herder) — 89

ZAZNAMENÁVAME — 95

Obálku roč. 1955 Mostu navrhol a graficky upravil Fr. Raymond Yanosko, O.S.B.

Prebrať, odtlačiť celé články alebo básne z MOSTU možno len s povolením redakcie. Pri citovaní menších čiastok musí sa uviesť presne prameň.

ROČNÍK VOLUME II

MOST

ČÍSLO NUMBER 2

Pocta Paulovi Claudelovi

MIKULÁŠ ŠPRINC

Dňa 23. februára tohto roku odobral sa na večnosť v patriarchálnom veku života (87 rokov) knieža katolíckych básnikov Paul Claudel, člen Francúzskej akadémie. Podľa starej francúzskej obyčaje kritici, básnici, spisovatelia a priatelia v osobitných vydaniach literárnych časopisov vzdávajú poctu veľkému synovi Francúzska, s ktorého menom bude navždy spätá umelecká a básnická veľkosť katolíckej Francie. Ako za života Claudelovho, tak aj po jeho smrti hlásia sa k jeho dielu nielen katolíci, ale všetci aj z iných myšlienkových táborov, ktorí vedia chápať skutočnú ľudskú i umeleckú veľkosť Claudelovu.

Nie je ľahko písať o Claudelovom diele, lebo sa ono vymyká z rámca zvyčajných kritických kategórií. Má svoje osobitné meradlá, ktorých presné vymedzenie bude vyžadovať dôkladného štúdia. Týchto niekoľko riadkv nechce byť ani zďaleka hodnotením Claudelovho diela, ale vari skôr kyticou slovenských poľných kvetov obdivu a úcty, ktoré za naše pokolenie chceme položiť na jeho čerstvý hrob.

Keď myslíme na rozsiahle Claudelovo dielo dramatické, básnické, esejistické a exegetické, nevdojak sa nám natíska dojem, že stojíme na úpätí obrovskej sopky, z ktorej otvoreného krátera šľahajú plamene k nebesám; ktorej vnútro je ustavične plné pohybu, života; tej pále, ktorá sa rodí z jednostajného stretávania sa ľudského génia s nevyčerpateľnými zdrojmi milosti. Tento plam prežaruje celú túto sopku a jej stráne prežívajú svoju večnú jar v nevýslovnej pestrosti zelene, stromov, kvetov a vinohradov. Bohaté strapce hrozna umenia Claudelovho naliate sú krásou a silou, ktorá vyviera kryštalovo čiste v hlbočinách katolíckej viery, liturgie a milosti.

Prozreteľnosť chcela, aby koniec 19. storočia, otráveného Renanom a inými Molochmi materializmu, a prvá polovica 20. storočia, zmietaného neverou, samospasiteľnosťou vedy, zúfalstvom a prázdnotou malo v Caudelovi básnika, ktorého hlboký a čistý spev odhaľoval by ľuďom krásu a blaženosť

veriaceho srdca, ktoré sa v milosti zbavuje hriechu a tmy, aby nad tvrdými hrudami ľudskej existencie spievalo blaženú pieseň škovranov.

Preto vedie Claudela 25. decembra 1886 do katedrály Notre-Dame, kde milosť vykoná dielo jeho obrátenia. O tejto chvíli raz Claudel napíše: "Vtedy sa prihodilo to, čo vládne nad celým mojím životom. V jednom okamihu ktosi sa dotkol môjho srdca a veril som. Veril som s toľkou silou príklonu, s toľkým povznesením celej mojej bytosti, s presvedčením tak mocným, s takou istotou, že nebolo miesta pre nijakú pochybnosť; tak, že ani rozmary rušného života nemohli zvyklať moju vieru, ba, aby som povedal pravdu, ani sa jej len dotknúť. Mal som odrazu prenikavý pocit Nevinnosti, večného synovstva Božieho, nevýslovné zjavenie. Pokúšajúc sa, ako som to často spravil, zrekonštruovať minúty, ktoré nasledovali po tomto neobyčajnom okamihu, nachodím nasledovné prvky, ktoré však tvorili len jedno osvietenie, jedno rameno, ktoré použila Prozreteľnosť Božia, aby dočiahla a otvorila napokon srdce tohto zúfalého dieťaťa: Akí sú šťastliví ľudia, ktorí veria! — Čo, ak je to jednako len pravdou? To je pravda! — Boh jestvuje, tam je. To je niekto, to je bytosť tak osobná, ako ja! Miluje ma, volá ma!"

Znovuzrodený v takej a toľkej viere, bude ju niesť ako pochodeň po všetkých cestách rušného diplomatického života; bude ňou svietiť na krajiny, ktorými bude prechádzať a na ľudí, s ktorými sa bude stretávať; bude s ňou zostupovať ku bolestiam života, ňou bude objímať celý Všehomír; nič z neho nevylúči, lebo celý je dielom Boha a básnik Claudel je Jeho vykúpeným dieťaťom; bude sa s ňou ponárať do bezodných hlbočín nielen ľudského srdca, ale aj do všetkého stvorenstva a bude to ona — Milosť, jeho Múza, ktorá mu bude plniť srdce a um, otvárať mu pery k najkrajším, najprežitejším a umelecky najsilnejším spevom *Piatich veľkých ód*. Jeho verš bude taký hlboký a taký dlhý ako jeho vdych lásky a bude mať toľkú sviežosť, súlad a pestrosť ako kvety, ktoré vydychujú svoje vône.

Ako v katolicizme spája sa jasnosť a pevnosť intelektu s hlbokou úprimnosťou vrúcnosti, aj v umení Claudelovom vírivosť jeho inšpirácie bude sa spájať s jasom a priezračnosťou triediaceho a usporiadajúceho intelektu. Nebude to ani číra iracionálnosť inšpirácie, ani mrazivá suchosť logiky. Bude to nádherne vyvážený celok, dokonalý umelecký tvar. Taká bude jeho poézia v *Corona Benignitatis Anni Dei, Cinq Grandes Odes, Feuilles de Saints, La Messe là-bas, Poèmes et Paroles durant la guerre de Trente Ans, Visages radieux* atď.

Dráma ľudského srdca, v ktorom sa odohráva boj milosti a zla; to hrdinské vykupovanie sa človeka, jeho očista v milosti a utrpení a jeho vystupovanie na strmé končiare kresťanskej dokonalosti — to všetko napĺňa jeho dramatické diela, ktoré tvoria nesmrteľnú korunu Claudelovej tvorby. Aby sme spomli iba niektoré, ako *L'Otage, Le Père humilié, Le Pain dur, Le Soulier de Satin, L'Annonce faite à Marie*. Táto posledná dráma vyšla aj po slovensky (*Zvestovanie*) v krásnom preklade Slavkoviana. Emil Boleslav

Lukáč na Slovensku a Karol Strmeň v Amerike preložili Claudelovu *Krížovú cestu*. Z Claudelovej poézie prekladal i Ján Haranta.

Keby neboli násilne umlčali slovenských katolíckych básnikov doma a keby sa druhí neboli museli roztratiť po slobodnom svete, dnes by už zaiste aspoň hlavné diela Claudelove boli preložené do slovenčiny. Nepatria len Francúzom; patria celému ľudstvu. Milovníci veľkého umenia všetkých čias radi si budú opakovať, čo Claudel napísal v *Satinovej črievici:* "A všetka táto krása bude len nanič? prišla od Boha, a či sa nemá k Nemu vrátiť? Treba básnika a maliara, aby ju obetovali Bohu, pripojiť slovo ku slovu a zo všetkého pospolu spraviť čin vďakyvzdania, uznania a modlitby, utrhnutej tomuto času. Ako zmysel potrebuje slová, tak slová potrebujú nášho hlasu. To s celým Jeho dielom budeme sa modliť k Bohu! z toho, čo stvoril, nič nie je nadarmo, nič, čo by bolo cudzie nášmu spaseniu. To je ono dielo, bez toho, aby sme zabudli čo i len na jeho čiastku, ktoré pozdvihneme na svojich rukách uznávajúcich a pokorných!"

Mikuláš Šprinc

Z poézie Paula Claudela

PRELOŽIL KAROL STRMEŇ

MEMENTO NA SOBOTU VEČER

Žalm Asafa, že večný Pán je zľutovanie číre,
žalm od potomkov Koreho na desaťstrunnej lýre,

žalm Dávida, keď ukrýval sa v Adulame,
žalm proti Absolónovi, keď človek sklame,

žalm Šalamúna pri posviacke chrámu, keď nastal pokoj,
žalm Jeremiáša, žalm Ezechiela za sedemdesiat rokov,

spev Simeonov, tichá pieseň Zachariášova,
spev svätej Panny Márie, jej nadnesené slová,

Augustínovo, Ambrózovo Tedeum v ríši, ktorá stihla skaza,
ne snemoch Cirkvi odriekané Krédo svätého Atanáza,

text Adama zo Saint-Victor a sekvencia Nottkera,
introit omše veľkonočnej pre kantora i pastiera,

prenikavý spev siroty, plač v hluchom srdci, čierna ťarcha slova,
a v týchto časoch posledných latina Claudelova!

Prijmi, môj Bože, tento hlas čudný, no znie až naveky, a hudbu,
ktorá vyniká,
lebo znie iba z jedných úst a prevyšuje ostatných jak trilkovanie
slávika,

i verš, čo zložil Claudel v srdci Ázie
ďaleko, ďaleko od ľudí v storočí veľkej apostázie,

píšťalku tichú, čo sa vzniesla nad budhsitický klarinet,
za zmätku pokus vysloviť pár čistých viet,

tie suché riadky zo srdca, čo milovalo otčinu, keď v mrzkom škreku
tatarskej čiernej kukučky šiel vedľa múrov Kambaluku

alebo pod tou zbúrľavenau vŕbou pri veľkej slanej škvrne
na zemi, ktorú rozožrala špinavá voda, lejaky a tŕnie.

O nech mi v ústach vyschne jazyk, dych zastaví sa osudne,
ak na teba, môj Jeruzalem, raz duša moja zabudne!

Ako ten pútnik na zvieratku, keď pozerá sa na hviezdu, čo nevyhasne,
ustaté moje srdce túži po dokonalom krásne.

To isté ticho vládne tam, tá istá tma sa šíri tam,
no viem, že všetko skončilo sa a časnosť za sebou už mám,

a zrazu čisto počujem vo vetre prv, než ranné lúče ožijú,
nebeské Vtáča vyspevovať kapitolu a lekciu!

(Z *Corona benignitatis anni Dei*)

*

Ach, duša moja, veď báseň netvoria tieto písmená, čo vrážam ako
klince do papiera, ale prázdno pri nich.
Nie, duša moja, netreba mi plánu; ach, duša moja divoká, mne
dostačí aj sloboda a ochota byť jak tie
nesmierne krídle lastovíc, keď bez hlasu sa ozve výzva jesene!
Ach, duša moja nedočkavá, podobná orlom neumným! ako to budeš
veršovať? orlom, čo ani hniezda nestavajú!
Len nemať v básni otroctva; buď, verš môj, ako orol morský, čo na
rybu sa spustil a vidno iba vírivý jas krídel a tryskot pien!
Lenže vy, Múzy, ostávajte pri mne a vnukajte mi striedmosť.

(Z *Piatich veľkých ód*)

*

HOVORÍ SVÄTÝ ADLIBITUM. Európa spí pod snehom, oddych si zaslúžila,

no zrazu cíti sily naporúdzi a v započatí nevyčerpateľnom zovšade tuší opätovne záujem mora nevyčerpateľný.

Milujem tento kraj, čo prameňami oplýva a kde sa každá padajúca rosa kolíše medzi svahmi, no jedno miesto nanajvýš.

Rieky sa vinú do mora jak do zmätku, no Dunaj tečie vítať Raj.

Darmo mi vravia, že je tam len prázdno, hromada hôr až prineľudsky vysokých.

Zaiste bolo potrebné, aby Raj zmizol jak odsúdené mesto, z ktorého slnce odvrátia a zahádžu ho skalami jak srdce celé vyplienené pokáním.

Aspoň že priestor je slobodný a prázdny, duje ním Vietor boží, nikdy sa v ňom neusadí nič ľudského.

A tam je Vlasť. Ach, žiaľ, my sme ju zanechali! stade sa vracia každoročne i jar i slnko!

Tam kvitne ruža! ta mi ťahá srdce, čo po rozkoši túži nevýslovne, tam ono započúvané do slávikov a kukučiek!

Tam, tam by som chcel žiť! tam túži srdce moje!

(Zo *Satinovej črievice*)

*

Keďže si žiadaš, ospievam

ružu. A čo je ruža? Ach,

ruža. Keď vdýchneš jej vôňu, čo život dáva bohom,

neprídeš iba k jej nehmotnému srdcu,

čo opŕchne a hynie, ak ho chytíš do prstov?

nie je to iba lupeň na lupeni, stokrát

pozatváraný, pozvíjaný v jediný bozk?

A ja vám poviem, nie je to ruža, len vôňa

vdýchnutá vo chvíli, čo trvá večne!

A nielen vôňa ruže, ale všetkých vecí, ktoré Boh stvoril v čas leta svojho.

(Z *Kantáty pre tri hlasy*)

Slovenský ústav v Clevelande

DR. FRANTIŠEK HRUŠOVSKÝ

Kto si vie predstaviť, z akých pomerov prichádzali, čo si z rodného kraja prinášali a v akých okolnostiach začínali svoj život v Amerike slovenskí prisťahovalci, s úctou a s obdivom musí sa dívať na dielo, ktoré v Spojených Štátoch vybudovali. Početné slovenské farnosti s krásnymi kostolmi, školami a kláštormi, veľké slovenské podporné organizácie a široko rozvetvené slovenské rehole s neoceniteľnou činnosťou sú najlepším dôkazom, ako vedeli Slováci po úspešnom prekonaní počiatočných ťažkostí využiť podmienky, do akých sa v Amerike dostali, a ako vedeli výhody slobodného života na pôde Spojených Štátov využiť na budovanie svojho vlastného života.

Život amerických Slovákov nerozrástol sa v každom smere rovnomerne. Bolo niekoľko veľmi vážnych príčin, prečo sa v Amerike nemohol rozviť všestranný kultúrny život slovenský, ktorý by svojimi formami a svojou plnosťou zodpovedal veľkému počtu Amerikánov slovenského pôvodu. Táto otázka je veľmi zložitá a mala by byť osobitne spracovaná, lebo práve náležité osvetlenie tejto otázky objasnilo by aj iné stránky slovenského života v Amerike.

Bez toho, aby sme sa na tomto mieste púšťali do podrobnejších výkladov, možno povedať, že slovenskí prisťahovalci v Amerike jednoducho nestihli budovať aj svoj kultúrny život v takom rozsahu, aký by sme pokladali za úmerný, lebo svoje sily vyčerpali v tvorení a zveľaďovaní tých stránok svojho života, ktoré v novom prostredí boli najnaliehavejšie a najdôležitejšie.

Prvé pokolenie Slovákov, ktoré prišlo do Ameriky zo Slovenska, nebolo na nejaké kultúrne úlohy pripravené a jeho priekopnícka činnosť mala iné ciele. Druhé pokolenie, ktoré vyrástlo v prúde amerického života, nemohlo sa kultúrnym úlohám slovenského života venovať, lebo okrem jednotlivých prípadov z radov duchovenstva a laickej inteligencie necítilo jeho potrebu. V treťom pokolení amerikanizácia pokročila už natoľko, že príslušníci tejto generácie, i keď nestratili vedomie slovenského pôvodu, vzdialili sa od slovenského života natoľko, že len v ojedinelých prípadoch mohli sa zaujímať o kultúrne otázky slovenské.

Pravda, to všetko neznačí, že Slováci v Amerike necítili potrebu vlastného kultúrneho života a že sa nepokúšali zaistiť podmienky jeho rozvoja. Cítili túto potrebu už preto, lebo často mohli sa presvedčovať o nevýhodách kultúrnej zaostalosti a v miere dvojnásobnej cítili ju najmä preto, lebo v prostredí amerického života vedeli si oceniť význam vzdelanosti.

Bolo by zaujímavé a poučné sledovať, ako sa v Amerike začali ozývať hlasy o potrebe kultúrneho napredovania slovenských prisťahovalcov a ako

sa zdôrazňovala i potreba nejakého slovenského kultúrneho strediska v Spojených Štátoch. Potrebu pokroku, vzdelanosti a vlastnej kultúrnej tvorby uvedomovali si nielen poprední jednotlivci na čele s rev. Štefanom Furdekom, ale aj mnohé slovenské organizácie, ktoré popri vlastnom poslaní usilovali sa plniť aj program kultúrny. I keď mnohí jednotlivci z radov Amerikánov slovenského pôvodu popri povinnostiach svojho životného povolania venovali sa aj činnosti kultúrnej, a i keď slovenské organizácie v hraniciach svojich možností rozširovali svoju starostlivosť aj na pole vzdelanosti, otázka akéhosi ústredia slovenskej kultúry v Amerike nestratila svoj význam.

Ako sa stalo, že Slováci v Amerike, ktorí na poli cirkevnom, náboženskom a spolkovom stvorili dielo obdivuhodnej veľkosti a hlbokej životnej sily, nevedeli založiť a udržať nejaký ústav slovenskej kultúry, to v tomto článku nemožno objasňovať. Takisto treba nechať bez odpovede aj otázku, prečo slovenská kultúra nenašla si cestu a prístup zo Slovenska do Ameriky ani vtedy, keď podmienky na to mohli byť.

Skutočnosť je taká, že americkí Slováci potrebu vlastného kultúrneho života cítili, že slovenský kultúrny program podľa daných možností uskutočňovali, po nejakom ústave slovenskej kultúry volali, ale takúto ustanovizeň pre rozličné a vážne príčiny založiť a vybudovať nestihli.

Medzi prvou a druhou svetovou vojnou niekoľko ráz navštívili Ameriku zástupcovia Spolku sv. Vojtecha, ktorý mal v Spojených Štátoch mnoho členov. Výsledkom týchto návštev bolo, že táto veľká slovenská katolícka kultúrna ustanovizeň založila si v Spojených Štátoch osibitné jednateľstvo, pomocou ktorého získavalo v Amerike nových členov a zásobovalo ich vydaniami Spolku sv. Vojtecha.

Pred druhou svetovou vojnou prišla do Ameriky aj delegácia Matice slovenskej, ktorá v rozličných slovenských strediskách v Spojených Štátoch usporiadala prednášky, filmové predstavenia a výstavu slovenskej literárnej tvorby. I Matica slovenská pokúšala sa udržať styk s americkými Slovákmi a chcela založiť v Amerike akési filiálne ústredie, ale na uskutočnenie týchto plánov bolo už neskoro, leb vypukla vojna, ktorá na niekoko rokov znemožnila styk medzi Amerikou a Slovenskom.

Po týchto návštevách ostali v Amerike mnohé spomienky, nedokončené plány a po vojne i menej možností na ich uskutočnenie. Matica slovenská zanechala v Amerike i niekoľko pomerne bohatých a cenných knižníc, ktoré vystavovala vo väčších strediskách slovenského života v Spojených Štátoch.

Jedna z týchto knižníc ostala v Clevelande a dostala sa pod strechu kláštora sv. Andreja-Svorada. Budova kláštora bola stará a pri vzrastajúcom počte rehoľníkov stávala sa stále tesnejšou. Jednako slovenskí benediktíni vedeli slovenskú knižnicu umiestiť a starostlivo ju opatrovať. Zariadili miestnosť potrebnými policami, sami poviazali staršie ročníky slovenských časopisov a študenti z Western Reserve univerzity ju skatalogizovali. Katalóg, zostavený podľa autorov, obsahuje nielen knižné jednotky, ale aj všetky články, uverejnené v rozličných časopisoch.

V kláštore sv. Andreja-Svorada bolo vždy niekoľko rehoľníkov, ktorí s typickým benediktínskym záujmom sa o túto knižnicu starali, ba usilovali sa ju i zveľadiť. Rev. Ivan Kramoriš, O.S.B., rev. Andrej Pír, O.S.B., rev. Teodor Kojiš, O.S.B. a iní videli v tejto slovenskej knižnici kultúrny majetok, ktorý hodno opatrovať

V roku 1946 rev. Teodor Kojiš, O.S.B. stal sa opátom kláštora sv. Andreja-Svorada a jeho zásluhou dostali sa do Ameriky niekoľkí slovenskí kultúrni pracovníci, ktorí popri vyučovaní na Benediktínskej Vyššej Škole našli v kláštore sv. Andreja-Svorada podmienky na kultúrnu prácu a boli vďační, že mohli vo svojej práci pokračovať. Popri bohatej slovenskej knižnici, bez ktorej kultúrna práca nie je mysliteľná, našli tu i vzácne porozumenie.

V takýchto pomeroch znova sa vynorila myšlienka slovenského kultúrneho ústavu a osv. pán opát Teodor Kojiš, O.S.B. sa postaral, aby sa táto myšlienka stala skutkom.

Po niekoľkoročných skúsenostiach a prípravách 15. septembra 1952 vydal opát kláštora sv. Andreja-Svorada listinu, v ktorej sa hovorí:

Ja, Teodor Kojiš, O.S.B., opát kláštora sv. Andreja-Svorada a predseda Benediktínskej Vyššej Školy v Clevelande, Ohio, pokračujúc v tradícii rehole sv. Benedikta, ktorá v našej krajine a v každom veku mala veľký podiel na budovaní kresťanskej civilizácie, povzbudený príkladom všetkých benediktínskych kláštorov, ktoré popri službe Bohu boli aj dielňami vedy, literatúry a umenia, a majúc pred očami kultúrne potreby a duchovný pokrok Slovákov v Amerike, rozhodol som sa založiť pri kláštre sv. Andreja-Svorada Slovenský ústav, aby vykonával také úlohy, ktoré ani sám kláštor sv. Andreja-Svorada, ako ustanovizeň rehoľná, ani Benediktínska Vyššia Škola, ako ustanovizeň výchovná a vzdelávacia, plniť nemôže, ale ktoré tvoria kultúrny program slovenských benediktínov.

Cieľ, úlohy a činnosť Slovenského ústavu vymedzujem ustanoveniami osobitného štatútu, ktorý je čiastkou tejto zakladajúcej listiny, opatrenej mojím vlastnoručným podpisom a pečaťou opátstva sv. Andreja-Svorada.

Od tých čias, ako sa začalo v Amerike hovoriť o ústredí slovenskej kultúry, prešlo niekoľko desaťročí. Za tento čas zmenili sa pomery a zmenili sa aj formy o podmienky slovenského života v Spojených Štátoch. Slovenský ústav, ktorý povstal pri opátstve sv. Andreja-Svorada, len v určitom zmysle a len v určitom rozsahu chce byť dedičom tohto ústavu, ktorý mali na mysli vedúce osobnosti slovenského života v minulosti.

Štatút, ktorý vydal osv. pán opát Teodor Kojiš, O.S.B., vymedzuje cieľ Slovenského ústavu pri opátstve sv. Andreja-Svorada takto:

1. Zhromažďovať všetky tlačou vydané písomnosti, ktoré akýmkoľvek spôsobom dotýkajú sa života Slovákov v Amerike, a opatrovať ich v knižnici ústavu.

2. Zhromažďovať všetky také písomnosti, pochodiace od slovenských u-

stanovizni alebo jednotlivcov, ktoré majú hodnotu historického materiálu a budú tvoriť archív Slovenského ústavu.

3. Zhromažďovať a opatrovať fotografický, filmový, kartografický, obrázkový a hudobný materiál, ktorý súvisí so životom amerických Slovákov.

4. Zhromažďovať a opatrovať také pamiatkové predmety, ktoré majú dokumentárnu, historickú alebo umeleckú hodnotu a budú tvoriť muzeálnu zbierku Slovenského ústavu.

5. Starať sa o to, aby takýmto spôsobom zhromaždený, stále zveľaďovaný a v zbierkach ústavu opatrovaný kultúrny materiál bol prístupný pracovníkom, ktorí sa zaujímajú o minulosť alebo prítomnosť Slovákov v Amerike.

Tento materiál môže byť prístupný:

a) členom Slovenského ústavu, ktorí chcú z neho čerpať pre svoje odborné práce, venované niektorým otázkam života Slovákov v Amerike;

b) každému, kto má o Slovákov v Amerike vážny záujem;

c) študentom univerzít a kolégií, ktorí v rámci svojho štúdia zaoberajú sa nejaku slovenskou otázkou a majú o nej pripraviť písomnú prácu.

Pravda, čo sa v týchto ustanoveniach štatútu hovorí o cieli a úlohách Slovenského ústavu, je len jedna stránka a jedna čiastka jeho programu. Slovenský ústav má v programe aj činnosť študijnú, publikačnú a prednáškovú. Členovia Slovenského ústavu majú študovať a spracúvať jednotlivé úseky a zjavy slovenského života v Amerike, pri čom osobitnú pozornosť treba venovať najmä otázke, čím a ako prispeli Amerikáni slovenského pôvodu na obohatenie amerického života a na povznesenie slovenského národa v starom kraji.

Výsledky týchto samostatných výskumných prác môže Slovenský ústav uverejňovať tlačou, aby boli prístupné aj širšej slovenskej i neslovenskej verejnosti.

Cieľom prednáškovej činnosti Slovenského ústavu je oboznamovať Amerikánov slovenského pôvodu s dejinami, životom a kultúrou slovenského národa a s vývinom slovenského života v Amerike, a informovať širšiu verejnosť o rozličných slovenských otázkach, najmä o kultúrnych hodnotách slovenských.

Z toho, čo sme tu o cieli a úlohách Slovenského ústavu pri opátstve sv. Andreja-Svorada uviedli, možno usudzovať, že tento ústav je ustanovizeň americká. Vzhľadom na to, aké potreby založenie tohto ústavu vyvolali, je takýto charakter ústavu celkom prirodzený.

Ale hneď za tými ustanoveniami, ktoré sme spomenuli, nasleduje v štatúte Slovenského ústavu i toto:

"Pretože slovenský národ po druhej svetovej vojne dostal sa do takého položenia, v ktorom nemôže slobodne rozhodovať o duchu a smere svojho kultúrneho vývinu, Slovenský ústav pri kláštore sv. Andreja-Svorada chce vý-

vin slovenského kultúrneho života podporovať tým spôsobom, že slovenských kultúrnych pracovníkov, žijúcich v slobodnom svete za hranicami Slovenska, prijíma za svojich členov a podľa svojich možností bude ich napomáhať v ich kultúrnej, vedeckej, literárnej a umeleckej tvorbe.''

To značí, že Slovenský ustav v Clevelande okrem svojho americko-slovenského programu má aj široký program celoslovenský. Tento program môže byť taký široký, aký si slovenskí kultúrni pracovníci v ťažkých podmienkach svojho exilného života sami určia a trúfajú uskutočniť.

Slovenský ústav pri opátstve sv. Andreja-Svorada povstal tak ticho, že široká verejnosť sa o jeho vzniku sotva dozvedela, a začal svoju činnosť takým nenápadným spôsobom, že i tí, ktorí o založení tohto ústavu vedeli, neverili v jeho životaschopnosť. Slovenský ústav určil si na začiatku pracovný program v takom rozsahu, ktorý neprekračoval hranice možností.

Podľa štatútu predsedom Slovenskéh ústavu je opát kláštora sv. Andreja-Svorada, ktorý má právo vymenovať tajomníka a správcu ústavu a môže vymenovať toľko členov, koľko uzná za vhodné. Toto úzke spojenie Slovenského ústavu s opátstvom sv. Andreja-Svorada má pre ústav také výhody, o ktorých netreba ani hovoriť. Osobnosť osv. pána opáta Teodora Kojiša, O.S.B. sama o sebe je zárukou, že Slovenský ústav má pevný základ a že jeho budúcnosť nie je ohrožená nahodilými otrasmi. Takto zabezpečená existenčná rovnováha je najlepšou podmienkou plánovania a činnosti.

Opát kláštra sv. Andreja-Svorada za prvých členov Slovenského ústavu vymenoval tých slovenských kultúrnych pracovníkov, ktorí už doteraz boli spojení s kláštorom a s Benediktínskou Vyššou Školou a osvedčili sa ako pracovníci výkonní. Ich úlohou bolo vykonať začiatočné úlohy a pripraviť pôdu pre činnosť ústavu. Tajomníkom Slovenského ústavu stal sa rev. Andrej Pír, O.S.B., ktorý už mnoho ráz dokázal svoju podnikavosť a neúnavnú pracovitosť na poli kultúrnom. Dr. František Hrušovský, ktorý i doteraz spravoval slovenskú knižnicu, prevzal správu Slovenského ústavu. Ďalším členom Slovenského ústavu stal sa rev. Mikuláš Šprinc, Dr. Jozef Cincík a Karol Strmeň.

Miestna tlač, len čo sa dozvedela o tomto kultúrnom podniku, vyslala svojich spravodajcov do Slovenského ústavu a primeraným spôsobom zhodnotila význam tejto ustanovizne.

Založením Slovenského ústavu dostala usmernený ráz kultúrna práca, ktorú kláštor sv. Andreja-Svorada a s ním spojení kultúrni pracovníci už doteraz vykonávali. Správa slovenskej knižnice a muzeálnych zbierok dostala nový základ a mohla sa systematicky organizovať. Zároveň bolo možné činnosť ústavu v zmysle predpisov štatútu rozširovať a pripravovať pracovný program.

Už v školskom roku 1952/1953 usporiadal Slovenský ústav v Benediktínskej Vyššej Škole pre Amerikanov slovenského pôvodu tri kurzy prednášok, o slovenčine, o slovenských dejinách a o slovenskom výtvarnom umení.

Poslucháči, ktorí skončili niektorý z týchto kurzov, dostali zvláštny diplom. Niektorí z nich nadobudli taký záujem o slovenský život, že natrvalo začlenili sa do jeho prúdu a stali sa ochotnými spolupracovníkmi pri rozličných slovenských podnikoch. V týchto prednáškových kurzoch Slovenský ústav pokračuje.

Slovenský ústav prevzal na seba aj starosť o prednášky, ktoré každú nedeľu odznievajú v rozhlasovom programe Clevelandského Slovenského Rádio-Klubu. Tieto rozhlasové prednášky v reči slovenskej alebo anglickej majú populárny alebo popularizačný ráz, čiže musia byť zámerne pripravené, aby dosiahli svoj výchovný cieľ. Väčšinu týchto prednášok povedia členovia Slovenského ústavu sami alebo sa postarajú o prednášateľov, ktorí môžu takúto úlohu úspešne splniť. Okrem toho má Slovenský ústav mnoho iných príležitostí zasahovať do programu slovenskej kultúrnej práce v Clevelande a inde. Zásluhou Slovenského ústavu, najmä jeho tajomníka rev. Andreja Píra, O.S.B., uskutočnil sa aj hodinový slovenský program na televízii.

Slovenský ústav popri stálom doplňovaní a zveľaďovaní svojich knižných zbierok má mnoho príležitostí, aby takto nahromadený materiál zprístupňoval študentom univerzít a kolégií, ktorí práve preto, že sú slovenského pôvodu, dostali na spracovanie nejakú slovenskú otázku. Keby bolo viac literatúry v anglickej reči o Slovensku a Slovákoch, alebo keby títo mladí Amerikáni bez ťažkostí mohli čítať slovenskú literatúru, mohol by Slovenský ústav aj na tomto poli vykonať oveľa viac. Ale i v takýchto pomeroch je spolupráca so študentami slovenského pôvodu veľmi vďačná a plodná. Stáva sa, že i kongresionálna knižnica vo Washingtone, D. C. odkazuje záujemcov na Slovenský ústav v Clevelande. Takýmto činom má Slovenský ústav príležitosť nielen pomáhať pri výskumných prácach a podávať spoľahlivé informácie o slovenských veciach, ale môže mať evidenciu aj o tom, kto, kde a o akej slovenskej otázke pripravuje prácu.

Do Slovenského ústavu prichodia dotazy o rozličných slovenských otázkach. Cítime uspokojenie, ak môžeme v takýchto prípadoch náležitým spôsobom poslúžiť každému, kto našu pomoc potrebuje. Neraz ide o otázky dôležité a takej povahy, že len kultúrna ustanovizeň, vystrojená potrebnými pomôckami, môže dať na ne uspokojivú odpoveď.

Členovia Slovenského ústavu majú čulé styky s Verejnou knižnicou mesta Clevelandu. Takýmto spôsobom vyvinul sa styk medzi týmito dvoma ustanovizňami. Mnohé slovenské diela, vydané na Slovensku, v Amerike alebo v iných krajinách, dostali sa do bohatého slovenského oddelenia tejto veľkej knižnice a sú prístupné širokému kruhu záujemcov z radov početného slovenského obyvateľstva tohto mesta. Ale ešte dôležitejšie je, že zásluhou Slovenského ústavu dostali sa mnohé slovenské diela do zoznamu, ktorý uverejnil knihovnícky časopis, smerodajný pre všetky verejné knižnice v Spojených Štátoch.

Keby nebolo Slovenského ústavu a jeho bohatej slovenskej knižnice, rev. Mikuláš Šprinc ťažko by bol prišiel k historickému materiálu, ktorý

potreboval na napísanie svojej krásnej knihy *Svätý Andrej-Svorad*. I Karol Strmeň našiel v knižnici Slovenského ústavu diela, ktoré mu poslúžili pri preklade *Nového Zákona*. Priamo v Slovenskom ústave povstala obsiahla kniha *Slovenské rehole v Amerike*, ktorá má tvoriť jeden zväzok rozsiahlejšieho diela o dejinách Slovákov v Amerike. Priamo v Slovenskom ústave pripravujú sa aj iné publikácie, o ktorých nechceme sa predčasne zmieňovať.

Z praktickej potreby zrodila sa v Slovenskom ústave myšlienka podrobnej miestopisnej mapy Slovenska, ktorá aj pri svojej kartografickej nedokonalosti môže i staršiemu i mladšiemu pokoleniu Amerikánov slovenského pôvodu mnoho povedať o Slovensku. Len čo sa vo verejnosti zjavila správa, že táto mapa sa chystá, Slovenský ústav bol priamo zaplavený dotazmi a objednávkami. Bolo priamo dojímavé dozvedať sa, kto všetko sa zaujíma o spoločnú kolísku všetkých Slovákov.

Slovenský ústav starostlivo zostavuje bibliografiu diel a článkov, ktoré vychodia kdekoľvek na svete a z akejkoľvek stránky dotýkajú sa Slovenska alebo niektorého zjavu v slovenskom živote. Keby Slovenský ústav mal viac spolupracovníkov, mohla by byť táto bibliografia veľmi bohatá a v knižnici Slovenského ústavu mohli by byť i príslušné knihy a časopisecké články. Popri všetkých slovenských publikáciách, ktoré vychodia v Spojených Štátoch a popri dielach, ktoré možno dostať zo Slovenska, zhromažďujeme najmä slovenské časopisy a knihy, ktoré vydávajú slovenskí exulanti v rozličných čiastkach sveta.

V poslednom čase prevzal Slovenský ústav do opatery bohatý materiál, ktorý sa bol nahromadil v kancelárii nebohého dlhoročného tajomníka Slovenskej Ligy Jána Kocúra. Okrem písomností, ktoré súviseli s rozličnými akciami Slovenskej Ligy a ktoré majú veľkú historickú cenu, je tu aj korešpondencia tajomníka Slovenskej Ligy so stovkami slovenských exulantov. Tento materiál je zvlášť dôležitý pre poznanie pomerov, v akých Slováci žili po opustení svojej vlasti, a pre pochopenie zvláštnej psychózy, ktorá sa v exile vyvinula. Náležité roztriedenie tohto materiálu, tak dôležitého pre dejiny amerických Slovákov a pre dejiny slovenského exilu, vyžiada si mnoho času, lebo takáto práca musí sa vykonať s opatrnou rozvahou.

Po všetkom tom, čo sme tu len zbežne uviedli, netreba sa čudovať a už vonkoncom nesmie sa nik pohoršovať, že slovenskí kultúrni pracovníci, združení v Slovenskom ústave v Clevelande, neprijali s nadšením návrh alebo návrhy na založenie Slovenskej akadémie vied a umení v zahraničí. Naše rezervované stanovisko k týmto návrhom nebolo výrazom odmietavého postoja. Bolo len výrazom rozvahy, ktorá sa opiera o skúsenosti. Pri organizovaní Slovenského ústavu a jeho činnosti mali sme dosť príležitostí presvedčiť sa, s akými nesmiernymi ťažkosťami je spojená a na aké mnohé ťažkosti naráža kultúrna práca bez potrebných osobných i vecných predpokladov.

Slovenský ústav pri opátstve sv. Andreja-Svorada v Clevelande veľkodušnosťou svojho zakladateľa a predsedu má primerané a bezpečné prístre-

šie v novej budove kláštora. Niekoľkotisíc zväzková knižnica, ktorá stále rastie, je vo veľkej miestnosti, ktorá je na tento cieľ primerane zariadená, osvetlená a v zime vykúrená. To všetko nijaká slovenská kultúrna ustanovizeň v zahraničí nemôže mať a bez týchto základných podmienok nemôže na činnosť pomýšľať. V miestnostiach Slovenského ústavu pod strechou kláštora sv. Andreja-Svorada je pokoj, najdôležitejšia podmienka sústredenej a nerušenej práce. Takúto podmienku nemožno zaplatiť, i keby bolo čím.

Zdalo sa nám a sme toho náhľadu aj teraz, že takto vybudovaný, umiestený, zariadený, vystrojený a pod šľachetnou ochranou veľkodušného opáta kláštora sv. Andreja-Svorada stojací Slovenský ústav i so svojím skromným menom i so svojimi skromnými začiatkami je vec nepomerne reálnejšia a životaschopnejšia, ako plánovaná ustanovizeň, ozdobená honosným názvom akadémie.

Slovenský ústav v Clevelande, i keď sám by potreboval pomoc, vďačne podá svoju pomocnú ruku každému jednotlivcovi a každej ustanovizni, ktorá má pred očami záujem slovenskej kultúry. Preto zo zásob slovenskej knižnice radi sme prispeli na obohatenie slovenského oddelenia Slovanských Štúdií na univerzite v Montreáli, Que. a s potešením prijali sme správu o založení Slovenského ústavu v Mníchove, ktorému chceme podľa svojich možností pomáhať aspoň pri zakladaní jeho knižnice. Niekoľko zväzkov hodnotnej slovenskej literatúry poslali sme aj knižnici Pápežského Orientálneho Ústavu v Ríme a ochotne vyhovieme aj slovenským saleziánskym klerikom, študujúcim v Cordobe, v Argentíne, ktorí prosia o slovenské knihy, aby v cudzom prostredí ďalekého sveta mali prístup k slovenskej tvorbe. Takéto žiadosti prichodia do Slovenského ústavu častejšie a v každom prípade usilujeme sa vykonať, čo je v našich možnostiach.

Slovenský ústav hneď od začiatku mal v programe priberať postupne ďalších členov, a to z radov Amerikánov slovenského pôvodu, ktorí sú činní na kultúrnom poli, i z radov slovenských kultúrnych pracovníkov, ktorí žijú v rozličných krajinách sveta. Tento plán sa po prvý raz uskutočnil, keď opát kláštora sv. Andreja-Svorada na zasadnutí Slovenského ústavu 10. novembra 1954 vymenoval 16 nových členov. Všetci, ktorí dostali menovacie dekréty, písomne sa osvedčili, že členstvo v Slovenskom ústave prijali.

Takýmto spôsobom okrem prvej skupiny, ktorá Slovenský ústav organizovala, členmi Slovenského ústavu pri opátstve sv. Andreja-Svorada v Clevelande stali sa nasledujúci:

Dr. Henrich Bartek, Mníchov, Nemecko;
Dr. Jozef Cieker, Madrid, Španielsko;
Jozef Cíger-Hronský, Luján, Argentína;
Konštantín Čulen, Winnipeg, Manitoba, Kanada;
Filip Hrobák, Middletown, Pa.;
Dr. Oľga Hušeková, Lakewood, N. J.;
Dr. Michal Lacko, S. J., Rím;

Marienka Michnová, New York, N. Y.;
Msgr. Miloš Mlynarovič, Valparaiso, Ind.;
Dr. Jozef Mikuš, Washington, D. C.;
Dr. Štefan Náhalka, Rím;
Štefan Paličkár, New York, N. Y.;
Dr. Jozef Papín, Notre Dame, Ind.;
Rudolf Petrák, Greenwich, Conn.;
Dr. František Šubík, Falls Church, Va.;
Dr. Ernest Žatko-Bor, Buenos Aires, Argentína.

Ďalší členovia budú vymenovaní postupne.

Aby sa členovia Slovenského ústavu mohli sami predstaviť vlastnou tvorbou, Slovenský ústav pripravuje vydanie zborníka, ktorý bude obsahovať ich pôvodné odborné štúdiá alebo iný druh tvorby v anglickej reči. Niektorí svoje príspevky pre chystaný zborník už poslali, iní svoj príspevok pripravujú. Vydaním takéhoto zborníka splní Slovenský ústav odrazu dvojakú úlohu svojho kultúrneho programu: a) umožní svojim členom publikovať výsledky ich práce a povzbudí ich k ďalšej činnosti, b) predstaví širokej verejnosti hodnotnú slovenskú kultúrnu tvorbu.

Ešte v tomto roku povolá osv. pán opát na zasadnutie všetkých členov Slovenského ústavu. Ak sa zídu v Clevelande aspoň tí, ktorí bez ťažkostí môžu prísť, bude toto osobné stretnutie slovenských kultúrnych pracovníkov začiatkom novej kapitoly vo vývine Slovenského ústavu pri opátstve sv. Andreja-Svorada.

NESPIEVA ZELEŇ VLASTI

Nespieva zeleň krásnej vlasti o slobode,
východný víchor prináša krvavých stonov ozveny,
povedľa drótov ostnatých sú kvety makovíc.
Čujem ťa všade po cestách hlas vlasti zlomený,
výkriky ďaleké, výkriky smrti od hraníc.

Anna Gromová

Ujo Faraguľa

J. PAZDERA

Ak sa dobre pamätám, bolo to niekoľko dní po Michale, keď ho pridelili na našu celu. V prvej chvíli sme sa k nemu chovali nedôverčivo, ako to už všeobecne býva po väzenských celách, keď sa pomedzi už priateľsky zohratú partu dostane nový prírastok. Vravím, nedôverčivo, ale naozaj len v prvej chvíli, bo len čo sa dotkol uzlovitou rukou striešky širáka a pozdravil "Pochválen", naša nedôvera sa rozplynula. Obstali sme ho ako deti, stískali mu ťažkú pravicu, tľapkali ho po pleciach a pomohli mu zo sedliackych bôt, lebo vyzuvák sme nemali.

"Tlačia ako šľak ohnivý" hundral popod nos a so zamračenou tvárou si odborne prezeral vyzuté boty a ohmatával si ohnetené členky na nohách. "Ale to máte tak. Rozkáž psovi, pes chvostovi a nakoniec sprav si sám. Hus hlúpa. Však som jej ešte minulú sobotu povedal, aby ich dobre natrela tým gbelským olejom." To platilo, ako sme neskôr vyrozumeli, na tetku Ulišu z Kiripolca, jeho manželku.

Náš ujo bol statný, ako z dreva kresaný chlap, ktorému by človek sotva bol hádal viacej ako päťdesiat rokov, no ako nám sám prezradil, v matrike toho mal ešte o krížik viac. Vlasy už tu i tam šedivé, tvár ako by ošľahanú vetriskami záhorskej nížiny, no oči bystré, pokojné, ale ostražité, z ktorých občas vyšľahol jemný záblesk šibalstva.

Zpočiatku sme daromne doň dobiedzali, aby nám povedal, prečo ho zavreli. Odbavil nás iba krátkym "Pre nič — za nič". Tak ako každý nový väzeň. No, keď Ľudo, ktorý mal najbližšie slamník k nemu, utrúsil raz poznámku, aby sme ho už toľko neobťažovali, ujo švihol po ňom šibalským okom a sa iba usmieval.

"Prečo ho zavreli! Čo už nedáte ujovi pokoj? Nuž, preto ho zavreli, lebo nechcel jesť makové rezance doma."

Ujo Faraguľa, tak sa totižto volal svojím poctivým menom, sa zasmial, potľapkal Ľuda po pleci a s prižmúreným pravým okom si ho premeral. "Ej, vás tiež líškou podšívali, keď vás krstili." A potom zrobil niekoľko krokov po cele, sadol si na slamník a vravel:

"Nuž teda počúvajte." My sme si sadli dookola a ujo Faraguľa, poctivý drobný sedliak zo Záhoria, začal nám rozprávať svoje príhody.

"Nuž aby som vám povedal pravdu, stalo sa to takto. Čo je dnes? Pondelok? Áno, začalo sa to práve takto týždeň. Viezol som hnoj na Široké, a ako sa vraciam domov, práve tak nejako pred obedom, zastaví ma na ulici starý Pukala, čo poštu roznáša, že má pre mňa akúsi citáciu. Citáciu? myslím si. Akú citáciu? No, že od súdu z Bratislavy. To je pekné, myslím si. Tí páni tiež vtedy volajú človeka, keď má plné

ruky práce. No, ale chytro som Pukalovi podpísal listinu, prebral citáciu a skočil k náručnej krave, lebo išlo akési auto. Je to ešte mladé dobytča a keď zbadá auto, vždy strečkuje. Auto šťastlivo prešlo, ja som zatiahol do dvora a išiel ďalej nakladať, veď do večera bolo ešte ďaleko. Medzitým som odskočil domov, reku Uliša, daj niečo pod zuby, nech sa ponáhľam. A reku, tu je citácia od súdu z Bratislavy. Hovorím jej, neotváraj ústa ako stará stodola. Nuž citácia, citácia. Urež tam kúsok z tej údenej lopatky, lebo sa ponáhľam. Nuž čo to bude, hovorím jej; nič to nebude. Čo vzdycháš hneď ako staré gajdy. Iste to bude zas ohľadom tej stodoly po strýcovi Pavlovi. Slamená chajda na zvalenie. Veď už som tam bol tri razy pre ňu. Nie je hodná ani fajku močky, a stále len citácie a citácie. Že ju už šľak nepodpáli, a bolo by po paráde. Ale Uliša len vzdychá, že jej sa to veru neľúbi. Že len aby to nebolo pre toho starostu, alebo ako to teraz volajú predsedu MNV, čo som mu to strúhol to zaucho pred dvoma týždňami tam za mlynom. Reku, aké zaucho? To, že som ho tam trocha drgol? Nevídali! Ale také bezočivé, usmrkané chlapčisko sa mi postaví do cesty, že starosta. Včera ešte vykrádal komory sedliakom a dnes starosta! A že vraj som neodovzdal dosť zemiakov na kontingent. Reku, odovzdal. Dal som, čo som mohol, a daj mi pokoj, papuča prašivá. Ale on ako kohút na smetisku. Čo mi do podvodníkov, to mi do podvodníkov, a že ma udá. Reku, udaj a tu máš aj známku na list. A hneď som mu ju aj dal. Nuž reku, a to bolo zaucho? To ako keby kravu trochu po zadku pohladkal. Ani sa neotrasie. Však takto jej obyčajne zabíjam ovady na chrbte. A ešte je rada. Nuž ale, čo sa reku budeš so ženou dohadovať. To by nemalo konca kraja. A tak som si šiel po svojom. Večer som nakŕmil kravy, pekne im podstlal a ešte som potom aj prasnicu pozrel, keď začal pes zavýjať. Uliši povedám, aby mi prichystala nové šaty, zabalila niečo do ručníčka, lebo iste to zasa bude trvať celý deň. No a pekne som si ľahol. Spal som ako drevo. A keď som ráno začul studňu vŕzgať u susedov, vyskočil som z postele, natiahol nohavice a boty, potriasol som Ulišu, reku vstávaj, sprav mi niečo pod zuby, lebo vlak nečaká. Umyl som sa pod studňou, natiahol košeľu a kabát, naložil kravám a dal som si poriadne údené kolienko s kapustou, čo nám ostalo ešte z nedele. Hovorím žene, prines mi ešte z pivnice dve deci toho minuloročného, aby ma tá kapusta netlačila v žalúdku, a reku, ponáhľaj sa, lebo vlak nečaká. A vhodiac do seba raňajky, už som aj vybehol na ulicu, ale ešte som sa od susedov vrátil, reku, aby nezabudla dobre podstlať prasnici. Totižto Uliša. Lebo ona je niekedy zábudlivá ako omelo.

Uprostred dediny stretnem kmotra Labudu. Reku, dostal som citáciu, idem do Bratislavy. Slovo padlo k slovu; kmotor sa ma pýtal, čo bude s tým drevom na oje, čo som mu bol sľúbil. Ja som mu vysvetlil, že som ho musel narýchlo dať krstnému Vrabcovi, ale kmotor

sa napaprčil, a ja som už ani času nemal, aby som mu povedal, že mám ešte tri také drúky, lebo mi náhle prišlo na um, že musím ísť do Bratislavy a na stanicu je ešte kus cesty. Nuž reku Sbohom, lebo sa musím ponáhľať, a vlak nečaká.

Nuž a tak som letel ďalej, minul farský kostol v Malackách a dochádzal už k trhovisku, keď tu vidím, že starý Príhoda stojí vo dverách. Reku, musím sa u neho aspoň na chvíľku zastaviť, aby nepovedal, že som spyšnel. Nuž reku, pekne to tu máte vybavené; aj tanečné sólo. Reku, mám citáciu do Bratislavy a keď už idem okolo, ako by to bolo, že by som vás aspoň na chvíľu nepozrel. Nuž a reku, dve deci. Ale nie z toho vajnorského. Radšej z toho račištorfského od Lednára. Nuž a reku, ako. A on, že tak a tak. Zle-nedobre. Že hostinec mu čoskoro vezmú. Ale on to povedal akosi peknejšie. Že mu ho znárodnia. Nuž reku, to je pekná vec. Čo sa človek natrápi, než o všetko príde. Mal som v pohári ešte za hlt, podal starému Príhodovi ruku, že nech teda idem, lebo ešte je to na stanicu pekný skok, a vlak nečaká.

A už som bol skoro pri stanici, keď ma niekto chytí zo zadu za plece. Že čo vy tu robíte? Kde sa ponáhľate? A podívajme sa! Stará Borčiačka. Čo vysedáva v Malackách u františkánov. Z reči do reči, že kedy zas k nim prídem, a ja zas, že Uliša má trápenie s tými krížami, aby ju zas prišli namastiť. Nuž ale človek nemôže s ľuďmi poriadne ani reč dokončiť. Tu počujem pískať, reku nebodaj to bude už osobný do Bratislavy, a tetke som nepovedal ani poriadne Sbohom a letím ako bez duše. Samozrejme, vlak už stojí tam a výpravca už píska na odchod. Čo reku robiť; chytím si širák, vyskočím a stanem na chodbe do kúta, aby som náhodou niekomu nezavadzal. A sotva sa vlak pohol, otvoria sa dvere a vstúpi sprievodca. Zastaví sa pri mne a vraví:

"Cestovný lístok, prosím."

"Nemám", hovorím.

"A to už ako?" vraví sprievodca a premeriava si ma skúmavým pohľadom.

"Nuž takto", vysvetľujem mu. "Včera som vozil hnoj na Široké. A ako tak idem pred obedom domov, zastaví ma starý Pukala, poštár, že vraj tu mám citáciu do Bratislavy. Pomysle som si, reku ešte toto mi bol čert dlžen, ale som nepovedal nič. Ešte som tú mladú kešavú kravu chytil, keď išlo auto, aby sa nesplašila a prišiel som domov. Vravím žene, reku to bude iste pre tú stodolu po strýcovi Pavlovi. Ale žena ako žena, vždy musí hovoriť proti chvojovej otiepke. Že iste to pre toho predsedu, čo som ho trochu drgol. Nuž najedol som sa, dokončil prácu, večer obriadil dobytok a ľahol si. Uliša mi zatiaľ prichystala nové šaty. A sotva ráno zavŕzgala studňa u susedov, vyskočil som ako jeleň, umyl sa, obliekol, Ulišu striasol z postele a reku daj

to údené kolienko a kapustu. No a keď som si vyplákol s tým minuloročným ústa, tak som sa pustil na stanicu, lebo veď vlak nečaká. Uprostred dediny stretnem kmotra Labudu, reku idem do Bratislavy na citáciu. On ma pekne počúval, ale potom sa pýta, čo je s tým drevom na oje. Nuž reku takto a takto, ale on zas po svojom, že tak a tak. Nuž trocha sa napaprčil, lež ja som si spomenul na citáciu a dal som nohy na plecia, lebo vlak nečaká. Idem, miniem malacký kostol, a ako tak kráčam ulicou, už zďaleka vidím vo dverách starého Príhodu, toho krčmára. Veď ktože by ho na okolí nepoznal. Nuž reku, ako by som ho mohol obísť bez slova. Veď by povedal, že som už spyšnel. Nuž z reči do reči, čo a ako. Nuž reku, dajte toho lednárovského. Bolo síce dobré, nuž ale čo na plat, keď sa človek musí ponáhľať, lebo vlak nečaká. Ženiem sa už ku stanici, tam tým riadkom popri františkánoch, a tu kto ma zo zadu nezastaví? Stará Borčiačka. Poznáme sa už roky. Chodili sme k nej, keď ešte sacharín pašúvala z Rakúska. Reku nech príde pomastiť kríže Uliši, lebo stále si na ne horeká. No tu čujem pískať vlak a pomyslím si, že to bude pravdepodobne, ak nie docela určite, môj osobný. Ani som jej nestačil dať poriadne Sbohom, ako by sa na slušného človeka patrilo, vbehnem na perón a tam už sprievodca píska na odchod. Nuž reku, to by ešte chýbalo, aby som tu ostal. Pridržal som si širák a hup do vozňa. Nuž takto to bolo."

Sprievodca pekne počúval; musel to byť slušný človek; ale zrazu mi hovorí:

"No dobre, dobre. Ale kde máte cestovný lístok?"

"Nemám", vravím mu, ale on mi hneď skočí do reči a pýta sa ma:

"A ako to?"

Myslím si, tento človek asi dobre nedoslúcha, tak mu to musím vysvetliť trocha hlasnejšie.

"Nuž takto, ako som vám povedal", vysvetľujem mu trošku silnejším hlasom. "Včera som vozil hnoj. Ako tak idem z poľa, zastaví ma poštár, starý Pukala tam z toho konca dediny, že mám citáciu do Bratislavy. Reku nebodaj to bude pre tú stodolu po strýcovi Pavlovi. Nemohol som mu všetko hneď povedať, čo som si myslel, lebo išlo auto, a tak som skočil k náručnej krave. Aj s tou citáciou. Chuderka, celá sa triasla. Totižto tá náručná krava, lebo som ju len toť nedávno pripriahol. Potom zabočím do dvora, vbehnem do kuchyne, reku Uliša, pohľadaj tam niečo v komore pod zuby, a tu je zas citácia do Bratislavy. Reku čert mi bol dlžný tú starú stodolu po strýcovi Pavlovi. Ale Uliša melie len svoje. Človek o voze, ona o koze. Že to bude nebodaj tá vec s tým predsedom, alebo starostom, ako sme to veľakedy menovali. Nechcel som sa s ňou mnoho hádať, lebo myslel som si, čo sa tu budeš hádať? Tam ti stoja kravy a treba hnoj vyvážať. A tak som vyvážal až do večera. Potom som zaopatril dobytok, odstavil reb-

rík od kurníka, navečeral sa a ľahol. A Uliša mi zatiaľ prichystala šaty. A ráno, ledva zavŕzgala studňa u susedov, už som bol na nohách. Vravím Uliši, vstávaj, daj zohriať to kolienko s kapustou a dones z toho lanského. Z toho súdka tam vzadu. Ja som sa medzitým ustrojil, zajedol si, utrel si ruky do vlasov a len čo som precedil posledný hlt z toho vinčiska, čo mi dal do opatery starý Príhoda, aby mu ho neznárodnili všetko, vyletím na ulicu rovno cez Malacky na stanicu. Nuž ale už hneď v dedine ma zastaví kmotor Labuda, že čo je s tým agátovým ojom, čo som mu bol sľúbil. Nechcel som mu to na dlho vysvetľovať, lebo aj tak by to nepochopil; a potom slovo k slovu, čas letí a vlak nečaká. Sbohom reku a ponáhľam sa ďalej. Idem okolo farského kostola. Reku títo Malačania by si ho tiež mohli udržiavať v lepšom poriadku. Krížik na veži stojí úplne nabok. A sotva zahnem k trhovisku, tam vám stojí starý Príhoda. Akože ťa, dobrá duša, obídem, veď by si ma ešte ohováral, že som pyšný. Nuž pozdravím ho pekne po kresťansky a reku dve deci. Ale reku, prepánajána, len nie z toho vajnorského. S tým v Račišforte deti strašia, keď nechcú byť dobré. Nuž tak a onak, my si už dávno rozumieme, vieme, čo je medzi nami, nuž načo veľké reči šíriť. Všetko to stojí dnes fajku močky, a reku ja idem do Bratislavy na citáciu. Však keď pôjdem spiatky, sa reku u vás stavím. Lež teraz ponáhľam, lebo viete dobre, že vlak nečaká. A už som bol pomaly pri stanici, keď ma zo zadu zatiahne za piece stará Borčiačka. Nuž ešte toto mi bolo treba, myslel som si, ale som jej to nepovedal. Ach, reku, čo neprídete namastiť kríže mojej starej. Lež vtom som začul pískať vlak a zmyslel som si, že to bude iste ten môj. Nestačil som jej ani povedať Sbohom a letel som ako bez seba, lebo vlak nečaká. Vbehnem zrovna na perón, vlak sa začína hýbať, ale ja šups na prvý schodok. Pustil som si širák, vošiel do vozňa a postavil sa do kúta, reku predsa som ho dobehol."

Sprievodca ma pekne pozorne vypočul, usmial sa a ja som bol v duchu rád, že to konečne pochopil. Ale on sa vám zrazu zamračí, pozrie spýtavým zrakom po mne a vraví:

"To je všetko veľmi pekné. Ale kde máte cestovný lístok?"

"Nemám", odpovedám mu úplne pokojne, tak ako je pravda. Ale on mi vám skočí zas do reči:

"Ako to?"

Myslím si, tento človek nie je nedoslýchavý, ale tomu asi nerozumie. Zdá sa, že mu to musím ešte raz jasne a zreteľne vysvetliť, lebo veď ináč vyzerá na celkom poriadneho človeka.

"Ako to?" vravím mu. "Nuž tak, ako vám to povedám. Včera som vozil hnoj do poľa. Cestou ma zastaví starý Pukala, aby som vraj počkal, že má pre mňa citáciu do Bratislavy..." Vtom sa zatmelo a vo vozni bolo ako v rohu. Myslím si, toto je pekný poriadok na želez-

nici. No, ale potom mi svitlo, že sme v tuneli pred Hlavnou stanicou. Nuž reku, milý človiečik, čo ti to všetko mám zas vysvetľovať, keď ťa ani nevidím. Ale, potvora, ani na krok sa nevzdialil. Cítil som, ako mi dýcha do tvári. Musel jesť pokazené oharky zo Zohoru. Potom sa vyjasnilo a že teda toho má dosť a že ma predvedie do Dopravnej kancelárie. Keď predvedieš, tak predvedieš, myslím si. Nuž ale keď sme schádzali z vlaku, strhla sa tam bitka medzi Cigáňmi, a ja som išiel svojou cestou. Preskočil som plot do ulice a išiel na súd. A keď som prišiel k súdu na Záhradnícku ulicu, len jedno som ľutoval. Že som tomu sprievodcovi povedal svoje meno a odkiaľ som.

Nuž ale ťažko robiť človeku po smrti pokánie.

Išiel som teda na súd, sadol som si tam na lavicu, kde bola kopa ľudí, a sedel som a len som sedel. Už mohlo prejsť aj poludnie, keď zrazu vojde do siene taký pomenší pán s hlavou ako koleno a volá na celú chodbu "Faraguľa!". Úplne zreteľne moje meno. Nuž reku, čo tu vykrikuješ na celú chodbu ako bubeník v Kiripolci, keď ti sedím zrovna pod nosom.

"Tu som!" ozval som sa a vošiel na jeho pokyn do siene. Za hlavným stolom sedel akýsi sudca s veľkým zohnutým nosom. Hlások išiel z neho ako z hrobu, a bol vám taký chuduľký, že by mohol v klarinete spávať. A začína mi čítať celé litánie. Ó, reku, potvora; tak stará mala predsa pravdu. To je pre toho predsedu. Pozriem sa bokom a div vám z nôh nespadnem. Predseda si tam sedí na boku ako páv. Čert sám vie, kedy a ako sa sem dostal, veď som ho nevidel na chodbe.

A ten sudca frfľal len o tej facke. Že som udrel úradnú osobu a že to bolo ťažké ublíženie na tele. Pekná úradná osoba, myslím si. Takýto trhan ničomný. Reku aké ťažké ublíženie na tele? Veď keby som mu bol troška ráznejšie švihol, tak by ho boli zbierali až na gajarskom chotári. Nuž ale sudca do mňa. Dobré dve hodiny trvala celá táto komédia. A potom sudca vstal a čosi čítal a čítal. Mal akýsi čierny plášť na sebe. Reku tebe by tak svedčalo u nás do prosa. A taký vám bol dlhý, žeby vám mohol nosom sviečky zhášať na oltári. A že mesiac nepodmienečne, aby ti jazyk zdrevenel. To sú pekní páni, veru. A príde pre mňa dozorca a odvedie do väznice. Zavrú ma ako do chlieva, a o dva dni nová citácia. Že som cestoval bez lístka. No cestoval, len čo je pravda. A prečo som vraj nechcel zaplatiť lístok sprievodcovi. Ako to, že nechcel? hovorím. Veď mi nijaký lístok nenúkal! A päťsto korún bolo fuč... A to máte tú vychvaľovanú pravdu a spravodlivosť. Dobre to hovorieval ten náš nebohý Ferdiš Juriga: "Pána za pána ľahko nájdeš, ale teba, sedláče, ani árešty ani porcie neminú!"

Veselo nám bolo s ujom Faraguľom na cele. A figliar Ľudo zavše ho naťahoval, že za to, čo vyviedol, mal by ísť za pekáreň, na šibenicu.

Ale ujo Faraguľa iba šibol huncútskym očkom a usmial sa, vraviac:

"Nuž, aj to je pre ľudí."

A keď odchádzal na slobodu, slzy mu vyskočili na líca, a my sme cítili, že od nás odchádza rozmar a krása našich detských rozprávok.

UTEČENEC AMERIKÁNOM

Neprišiel som sem ukazovať rany
a vyplakávať dlho do noci
vám je dosť ťažko rozumieť sa s nami
vy ste neboli nikdy otroci

Neprišiel som sem podvádzať a klamať
preto mi prosím verte na slovo
nemám vo zvyku vetrom slová skladať
pravda je ťažšia ako olovo.

Že vám rozprávam jednoducho proste
senzačné nie sú moje výkriky
nenechajte ma odpadnúť na moste
a utopiť sa v ranách tragiky

Neprišiel som sem užívať a žobrať
dobrotu vašu plytko šacovať
o hrdosť svoju nedal som sa obrať
a presvedčte sa že viem pracovať

Neprišiel som sem kupčiť s vlastným citom
a loviť v mútnom zlaté sympatie
preto sa nikdy nezastavte pri tom
keď moje srdce pre vás prudko bije

Neprišiel som sem hľadať márnu slávu
všetko sa minie ľudia národy
preto si skromný obnažujem hlavu
pred vašou mocnou sochou Slobody.

Andrej Gemerský

PIEMONT

Na monferátskych výslniach o kopcoch
uzrel som hrozná z Pezinku a Modry
a na námestí v Asti
bedlivý krčmár za bagateľ rozpredával orešianske.
Po múroch v Suse
šedivel nápis z Trenčína a stopy po Rimanoch
a po strniskách jačmeňových vidno stáda kráv a oviec,
tak ako u nás kŕdle husí,
čuť bolo piesеň, lenže o červených makoch,
o, prosme teda Tešiteľku turínsku
za vyjasnenie.
Na lúkach canaveských kosci z Búrov ťali sviežu otavu
a Torre Pellice je plná Myjavcov a Brezovanov.
Tie isté kone, voly hrkotali
plnými vozmi hore lazmi, grúňmi v Langách,
jak u nás na Kysuciach cez zvážky.
Oj, poskočil som ako dieťa,
keď znova stretával som hrady z Beckova a Strečna,
Hlohovca, Muráňa a Spiša
v Aoste na skalách.
Pod Monte Rosou obdivoval som strmosť Kriváňa,
počítal hviezdy dolniackeho neba
a myslel na slovenské boriny a snehy.
Pád podelil si Turín ako Dunaj Bratislavu
a smerom na Supergu rozkvitali chodníky a cesty
húfami starcov, mládencov a detí
— jak po Račianskej.
V Orope pred obrazom čiernej Matky Božej
spievali furmani a Záhoráci, drotári a sklári,
na veži zvonil Národný
a pred oltárom kľačal horniak v krpcoch
a deti škandovali Zdravas za Slovensko.
Podobne ako u nás.
Dnes, načúvajúc hrmot na dne Stúry,
ktorá má pohľad nepokojný jak Hron v Horehroní,
— nedávno pohítila sedemročné dieťa,
povedať musím, že si najkrajšie,
Slovensko.

*

Na veži vo Fossane čas bil práve o pol jednej napoludnie,
— jak v stredoveku,
na jarmok hrnuli sa mužovia a ženy, paholci a devy,

s hríbami, sliepkami a marhuľami,
práve jak
Staroturania s metlami a varechami
a kolotoč sa vrtel ako vo Vrbovom.
Po Chieri hemžilo sa toľko chrámov, koľko v Trnave
a toľko relikvií ako v Nitre
a na ulici hašteril sa rákoš detí,
iní zas hrozno zajedali,
krčmy sa búrili ako rozkmásané vlny.
Rovnako ako u nás.
Dnes, obdivujúc skaly na dne Stúry,
ktorá je neposedná jak Váh v šachorinách,
— pred chvíľou napájať sa išlo deväť kráv
a chlapča špliechalo ich vodou,
povedať musím, že si väčšmi krajšie,
Slovensko.

Jozef Vágovič

A VO MNE ŽIJEŠ

Tak ako vlna svetla, alebo vlna hudby
začínaš v mojej duši znieť,
otriasaš srdce nadšením, ale i túžbou,
Ty, moja láska, a ja Ťa túžim pouzrieť.

No v tejto prudkej búrke muziky,
čo rozozvučí vo mne každú žilu,
darmo sa smädný pohľad pokúša
pohladiť drahú tvár, nežnú a milú.

Veď Ty si ďaleko: ostnatné dróty, ľudia, priestory,
ach, darmo v mojej duši hudba hrá
a darmo z mojich pier Tvoje meno plynie,
Ty nepočuješ. Diaľka je cudzia a pustá a zlá.

Tak ako vlna svetla, alebo vlna hudby
z boľavej zeme do mňa prúdi
krehký i mocný, žiarivý úsmev Tvoj
a pokoj i bolesť trhá mi srdce, horí v hrudi,

bo Ty si celá v ňom, v priestoroch jeho tajných,
hoci sú diaľky, tvrdé zákony, železný záves visí ponad nami,
predsa si v ňom: jak more bolesti a more šťastia
otriasaš jeho hlbinami...

Fero Zobor

Na okraj "Železných kruhov slovenskosti"

(Úvahu Dr. Jozefa Mikuša o Železných kruhoch slovenskosti v 1. č. II. ročníka Mostu uverejnili sme v presvedčení, že jej zaujímavé tématika vyvolá poznámky, kritiku alebo doplnenie. Radi dopriavame miesta vecnej debate o nadhodenom probléme. — Redakcia.)

A. J. Toynbee vo svojom známom diele *A study of history* píše, že "jestvujú tri rozličné metódy predstavenia a nazerania na predmet nášho myslenia a na životné zjavy". Prvá metóda zisťuje a zaznamenáva fakty, druhá objasňuje porovnávacím štúdiom zistené fakty a vyvodzuje z nich všeobecné uzávery; treba umelecky rekreuje fakty vo forme "fikcie".[1]

Prvá metóda sa má uplatňovať v histórii, druhá vo vede a tretia v románe, dráme a vo všeobecnosti vo vzťahoch medzi ľudskými bytosťami.

História, pravda, niekedy používa nielen zaznamenávanie faktov, ale "zapriaha do svojej služby aj rad pomocných vied, ktoré formulujú všeobecné zákony" (politické vedy, sociológiu, hospodárske vedy) a tiež siaha k "fikciám" podľa Toynbeeho. Hodnota historického diela závisí však od toho, v akom pomere boli použité metódy vyššie naznačené, najmä metóda "fikcie", románu, drámy atď.

Tieto poznámky sa akosi nutne žiadajú na okraj úvahy Dr. J. Mikuša o "Železných kruhoch slovenskosti", uverejnenej v 1. č. II. ročníka *Mostu*. Lebo tak, ako aj v iných dosiaľ uverejnených úvahách, autor sa pohybuje na poli histórie, terminológiou aj obsahom zabieha však často do sociológie a politických vied a záľubou v používaní metafor a analógií, ktoré často dávajú jeho štýlu pružnosť, dostáva sa na pole "fikcie". Pokiaľ tieto tri komponenty sú v náležitej proporcii, najmä pokiaľ metafory a analógie pridavajú na výraznosti faktov, treba takýto "symbolizmus" v našej politickej spisbe len privítať.

"Železné kruhy" a "silokrivky" vyššie uvedenej úvahy narušujú, zdá sa, žiadanú proporciu a vyžadujú preto pri porovnaní s faktami určitej korekcie, alebo viacnásobné premiestenie "magnetického poľa", lebo ináč by sa "jazykové, etnografické i duchovné jadro slovenskoti" bez príčiny a v protive s historickou pravdou zužovalo a) teritoriálne, b) historicky, c) demograficky a d) kultúrno-historicky.

Slovenská veda, najmä filológia (toponymika) a archeológia, už dávnejšie zistila, že "dnešná rozsiahlosť Slovenska nás mýli" a že "etnografické Slovensko je oveľa väčšie" ako Slovensko v dnešných politických hraniciach.[2] Sám Kollár, a to v dobe, keď sa hneval na štúrovské snahy o

1) A. J. Toynbee, A study of history, Oxford University Press, str. 44-45.
2) Prof. Dr. Stanislav, Kultúra starých Slovákov, Bratislava, 1944, str. 43.

zavedenie stredoslovenského nárečia za spisovný jazyk Slovákov, priznal, a to celkom právom, o jednu veľkú stolicu (Nitriansku) viac ako priznáva Dr. Mikuš. Kollár pritom hovoril len o ''vlastnom slovenskom nárečí'', čiže o jazykovej stránke, ktorá sa nutne netýkala ''etnografického a duchovného jadra slovenskosti''. Kollárovi muselo totiž byť jasné, že duchovný život Slovákov sa už viac ako 100 rokov pred štúrovskou reformou spisovnej slovenčiny sústreďoval na západnom Slovensku so silnými centrami dokonca aj mimo Slovenska, a že mal dôležité ohniská aj na východnom Slovensku (Bardejov, Levoča, Prešov). ''Za poldruhasto rokov existencie trnavskej univerzity na našom území — priznáva ešte aj prof. Mráz na dnešnom Slovensku — aj z jej účinkovania a vzdelanostného ovzdušia, ňou vytváraného, kryštalizovali sa také slovenské kultúrne a národné skutočnosti, ktoré boli oporou slovenskej národnej renesancie. Trnava v XVII. a najmä v XVIII. storočí najdôslednejšie slovakizovala našu súvekú spisovnú reč a na tejto pôde, iste nie bez determinačných súvislostí s tradíciami, na sklonku XVIII. storočia vznikol pohyb, reprezentovaný bernolákovským učeným tovaryšstvom.''[3]

Keby sa ''etnografické a duchovné jadro slovenskosti'' položilo len do ''piatich tradičných stolíc: Liptov, Orava, Turiec, Trenčín a Zvolen'', zužovali by sme teda Slovensko nielen teritoriálne, ale najmä kultúrno-historicky. Česi a s nimi aj niektorí Slováci (Hodža, Dérer, Štefánek) snažili sa a snažia sa aj naďalej redukovať slovenský národný a kultúrny život na posledných sto rokov s úmyslom podoprieť svoju tézu o ''rozkole'' a ''národnej jednote'' Čechov a Slovákov. Tieto tendencie boli, pravda, v každej generácii uvedomelými Slovákmi odmietnuté nielen ako Slovákom škodlivé, ale aj historicky nepravdivé.[4]

Bez toho, žeby sme chceli zmenšovať Štúrov význam v slovenskom národnom živote, treba vyzdvihnúť, že národný život Slovákov v politickom a kultúrnm zmysle, ale ani slovenská spisovná reč a literatúra nezačínajú Štúrom a nemožno ich preto ani symbolicky obmedzovať na teritórium ''piatich tradičných stolíc'', hoci s dplnením Nitrianskej, z ktorej Štúr pochádzal, na ktorom sa hovorilo nárečím, prijatým r. 1844 za spisovný jazyk Slovákov.

Nielen dávno pred Štúrom, ale aj dávno pred Bernolákom Slováci vo vedomí svojej národnej osobitosti tvorili literárne a vedecké diela vo vlastnom spisovnom jazyku, ktorý bol užívaný nielen katolíckymi, ale čiastočne aj protestantskými spisovateľmi. Škultéty už pred tridsiatimi rokami poukázal na toto vo svojom diele *Stodvadsať päť rokov* a Mráz na dnešnej bratislavskej univerzite priznáva, že ''kryštalizovanie sa reči katolíckych spisovateľov najmä z obdobia trnavskej univerzity (1635) v XVIII. storočí vyhranilo sa natoľko v zhode s hovorovou slovenčinou trnavského prostredia, že keď Anton Bernolák a jeho družina koncom tohto veku vystúpili s myšlien-

3) Prof. A. Mráz, Dejiny slovenskej literatúry, Bratislava, 1948, str. 35.
4) Hodžove tézy vyvrátil Škultéty v knihe Nehaňte ľud môj.

kou samostatného spisovného jazyka slovenského, v mnohom len *kodifikovali úzus,* udomácnený v katolíckej spisbe svojich predchodcov''.[5]

Zásah štúrovcov do spisovnej reči Slovákov môže byť preto po pravde nazvaný iba ustálením, rešpektíve reformou spisovnej slovenčiny, na ktorej sa dohodli štúrovci s bernolákovcami, aby prestalo ''rozčesnutia'' katolíkov a evanjelikov a nastalo ''bratskuo spojenia''.[6] Sama otázka spisovného jazyka a národnej odlišnosti Slovákov od Čechov bola už dávno pred Štúrom väčšine slovenskej inteligencie jasnou, slovakizačné snahy aj v dielach evanjelických spisovateľov zrejmé a tí, čo sa ešte pridŕžali biblickej češtiny, robili tak do veľkej miery z nedostatku viery v slovenskú životaschopnosť, ako sa to ešte dnes sem-tam vyskytuje u malej časti slovenskej inteligencie v sfére politickej.[7] V skutočnosti ani evanjelickí spisovatelia ''rokov tridsiatich a štyridsiatich nevedeli po česky'', ako priznáva aj Hodža,[8] a čím Rusom a Srbom (aj Rumunom) bol staroslovienský cirkevný jazyk, to ''samuo skoro bola im čeština''.[9]

Štúrov zásah prirodzene nebol ''politicum hungaricum''. Štúr okrem zjednotenia katolíkov a evanjelikov chcel pritiahnuť evanjelické zemianstvo Turca a Liptova a pomocou nich ako politicky oprávnenej vrstvy pomôcť slovenskému národu sociálne a kultúrne. No v nijakom prípade nemožno prijať tézu autora ''železných kruhov slovenskosti'', že nebyť presadenia strednej slovenčiny za spisovný jazyk ''Česi by boli pomaly jazykove anektovali západné Slovensko, Rusíni východ, Poliaci sever, zakiaľ Maďari by nielen boli oveľa ľahšie pomaďarčili južné Slovensko, ale by neboli váhali nakoniec zdrviť aj železný kruh jazykovej rýdzosti: Stredné Slovensko.''

Takýto pohľad na situáciu nielen že nehonoruje fakt, že spisovná slovenčina (aj štúrovská) má svoj počiatok na západnom Slovensku a že odtiaľ idea spisovnej slovenčiny prenikla po celom slovenskom území, ale neberie ani do úvahy začiatok tohto storočia, kedy v najtuhšej maďarizácii západné Slovensko malo svojho poslanca v peštianskom sneme, kým niektoré ''tradičné stolice'' boli v pasívnej rezistencii, ak nie v národnom spánku.

Pokiaľ ide o slovenský východ, máme z neho nielen najstaršiu písanú pamiatku v slovenskom jazyku z XV. storočia,[10] ale aj prvý preklad sv. Písma z r. 1765—1757, pravdepodobne preložený mníchmi Červeného kláštora na Spiši, veľký latinsko-slovenský slovník od R. Hadvábneho z polovice XVIII. storočia, najznámejšie knihtlačiarne (Levoča, Bardejov), a mimo Slo-

5) Ibidem, str. 47.
6) L. Štúr, Nárečia slovenskuo, str. 70.
7) Hodža, Československý rozkol, str. 181.
8) Šafárik v marci 1824 písal Kollárovi: "Já naprosto nemám nadeje nižádne, žeby mezi našimi uherskými Slováky kdy lépe bylo." A r. 1823: "Kdyby Slováci byli začali pred tisíc léty psáti své nářečí — a Maďaru byli zdruzdali — ovšem. Nyni je pozde."
9) L. Štúr, Nárečia slovenskuo, str. 48-49.
10) Viď Dr. J. Stanislav, Kultúra starých Slovákov, str. 33.

venska (v Amerike) slovenský živel z východného Slovenska bol a je dodnes chrbtovou kosťou slovenských kultúrnych organizácií.

Zavedenie stredoslovenského nárečia za spisovnú slovenčinu namiesto už vyše sto rokov jestvujúcej a absolútnou väčšinou slovenských súčasných spisovateľov užívanej "jezuitskej" a neskôr bernolákovskej slovenčiny ani slovenský východ, ani západ pred odnárodnením ani v najmenšej miere nebránilo. Západ národne žil z vlastných prameňov a tradícií a dlho do našich čias aj inteligencia dávala prednosť svojmu dialektu, kým na východe spisovný jazyk slovenský bol ľudu ešte aj v 30. rokoch tohto storočia cudzím a inteligencia v osobnom styku tiež dávala prednosť východoslovenským nárečiam. Preto logicky možno uzatvárať, že tú istú rolu, až na získanie evanjelickej menšiny, bola by v meradle celoslovenskom vykonala aj spisovná slovenčina trnavská na východnom Slovensku.

Z hľadiska čisto historického korene slovenského národa sú, pravda, ešte viac na západnom Slovensku; v Nitrianskej stolici, Pohroní a na južnom Slovensku vôbec a etnograficky siahame nielen za Moravu, ale aj ďaleko na juh. Dokonca ešte aj maďarskí vedeckí pracovníci v odbore histórie a toponymiky (Kniesza, Melich, Moor) a cudzí jazykospytci (Jagič) nachodia stopy po slovenskom elemente ďaleko pri Blatanskom jazere, za riekou Tisou, v okolí Nežiderského jazera atď.[11]

Slovenský element v Maďarsku alebo na Morave je dnes pre náš národ viac-menej, pravda, stratený. No, keby sme chceli užívať anológie s magnetickým poľom a silokrivkami, tak správnym by bolo pokladať dnešné celé Slovensko za jadro a maďarské a moravské ostrovy za okraje slovenského etnika. Novšie a novšie skúmania slovenskej minulosti dokazujú, že kultúrne bola oveľa bohatšia, ako sa komukoľvek donedávna zdalo, a národne uvedomelejšia, najmä od doby reformácie a protireformácie, ako sme si predstavovali. Fakt národnej osobitnosti Slovákov, aj našej kontinuity s ríšou Svätoplukovou bol slovenským vzdelancom v XVII. a XVIII. storočí jasnejší, ako je mnohým slovenským inteligentom dnes.

Jozef Kirschbaum

---

11) Elemér Moor, Westungarn im Mittelalter (1936), J. Melich, A honfoglaskosi Magyarország, 1925.

-:- -:- -:-

SPEV O JUDÁŠOVI

Keď Nazaretčan volal, ja som šiel,
ním očarený, k jari nádejí
a na oltári viery zapálil som
jak obeť vonnú troje svojich rokov.

*

Tu jar a nové slnko nevychodí,
na mojej roli zeleň neklíči.

Stal sa mi cudzí, cudzí ako Sion,
ktorý som vídal, ale nenavštívil.
Som ten, čo som aj bol, a nenávidím,
čo neviem pochopiť.

*

Zaznelo ako surma: "Nesiem meč,
nie pokoj." Meč
hrdzavý leží, nieto šíkov,
čo by sa pohli za Mojžišom, všetci
zo slávnej, dnes však pohanenej krvi!

Načo nám pastier dobrý? Pohanená
otčina čaká povel veliteľa!
Za ovečkou ísť, jednou, zablúdenou,
a nechcieť vidieť putá miliónov?

Ja nechcem divy. Hladným chleba dám
a chorým zdravie. Miesto podobenstiev
vysoko zdvihnem prápor Machabejcov.
Armáda za mnou, sláva predo mnou,
zasvitne doba dlho vyčkávaná,
nebude ľud môj jedávať
s palicou v ruke, pripravený na útek,
veľkonočného baránka, no sadne si
pred plné čaše s hymnou na perách.
Vzbĺkne jar naša ako zmŕtvychvstanie.

*

Po dlažbe ide s krížom Pán,
zmučený stúpa, v agónii padá.

Mal plány, svoje plány, iné ako moje.
Stŕha sa vichor v mojej mysli
a jarná vlna Cedróna ma unáša.
Preč! Musím odísť. Kto to vo mne sídli?
kto ma to sklamal? kto ma zvábil, zviedol?

Preč! Nazaretčan kráča s drevom kríža
po dlhých schodoch. Schody nekonečné,
kam vedú tieto schody? Vráti sa?
Nevedel som a neviem, človek nevie
a zabúda. Syn Boha žijúceho
sám vedel, vie a pretrpí
aj nesmrteľnú smrť.

Ja, Judáš, schádzam osikou
do nenávratna, do podsvetia temného,
kde nezazrie ma zrak, kde nenájde ma hlas.
Neutíši sa moje more nikdy.

Miloš K. Mlynarovič

SIATBA

Odkvapne slza žiaľu nad tým, čo sa deje
s domovom, ktorý zovierajú klepce.
Kto napíše raz nesmrteľné epopeje
tých, ktorých dlávia apokalyptické žrebce?

Krv, bolesť, každej veľkej lásky miazga,
tá jazva, v ktorej chvie sa ešte kopija.
Červený netvor papuľami mľaská
a bezmocnosťou obetí sa opíja.

Ostane biela hŕba kostí v márnici
a slávna siatba, ktorú tieto roky siali;
nad budúcimi klasmi zaspievajú slávici,
ktorí si hrdlá naladili v žiali.

Mikuláš Šprinc

OBRAZ SA TRHÁ

Keď cieľ sa tratí v atomických hmlách,
nesadaj, pútnik, nezatváraj oči.
Keď svetla nieto, srdce ešte svieti,
srdce je ako šíry svet.
I vtáci mlčia v sparných poludniach,
ale ich hrdlá páľa nezotročí
a vrabček v zime hoci neodetý
čviriká predsa ostopäť.

Keď rodná zem sa do neznáma šinie,
keď sa jej obraz trhá ako pavučina,
ostáva predsa v duši ako zorenie,
tá postať lásky, tvojich snov.
Čo nechceš, v srdci nikdy nezahynie
a vybuchuje denne ako mína.
Voláš to vždycky očarený po mene,
tú hudbu najvlastnejších klávesov.

NA OSTRÍ

Na ostrí tmy a svetla
kráčala tvoja nádej
a s radosťou sa stretla.
Na ostrí tmy a svetla
jeden krok chybný
a čaká priepasť hlboká.
Jej lukostrelec ostražitý
namieril do oka,
šíp do prameňa svetla.

Tma najprv očarí,
lež potom šľahá po tvári,
opantá hustým závojom.

A predsa:
Na líci zčernalom,
na mojom, na tvojom
jak hviezda polárna
vzdoruje, svieti, žiari
nezničiteľná podstata
lásky, čo hľadí dohora
k milosrdenstvu Božej tvári.

Mikuláš Šprinc

V spoločnosti Igina Giordaniho

DR. ERNEST ŽATKO

Taliansky spisovateľ I. Giordani má vo svojej vlasti podobnú úlohu, ako ju má v Anglicku H. Belloc. Jeho dielo, ktoré je neobyčajne živé a výrazné, bolo už preložené do viacerých európskych reči. I. Giordani, takto profesor a spisovateľ, novinár a poslanec kresťansko-demokratickej strany, ktorú viedol štátnik De Gasperi, obhajuje pravdu s onou neúprosnosťou, ktorú poznáme z hlasu starorímskeho spisovateľa Tertuliana. Giordani vyznáva pravdu na celej čiare a vo svojej ortodoxnosti je až príslovečne dôsledný. Keby sme Giordaniho chceli charakterizovať, mohli by sme povedať, že on vo svojom diele (v jeho podstatnej časti) vedel spojiť postoj teológa a filozofa, vzdelanosť s kritickou prenikavosťou, umenie s obhajobou viery. Svoj vnútorný svet zvýrazňuje s presvedčivou výraznosťou a železnou logikou, jemne a štýlove názorne. I. Giordani patrí medzi laických apoštolov, ktorí majú za sebou rozsiahlu činnosť. Je nepriateľom kultúry výslovne rozumkárskej, ktorá sa uzatvára pred službou k bližnému práve tak, ako aj mechanizujúcej, bezduchej civilizácie.

Do spoločnosti Giordaniho som sa dostal prípisom P. Bargelliniho. Giordani žije v Ríme. Nemá vlastného domu, ale len prenajatý byt v rozsiahlej budove na Via Monte Zeberio, neďaleko chýrneho rabína Zolliho. Náš rozhovor odznel v jeho saloně, v ktorom vládne ovzdušie klasicko-rímske: spomienky na predkov a na žijúcich členov rodiny. Predtým som si ho predstavoval oveľa pevnejšieho, než akým je vo svojej štíhlosti. Giordani má hlboký, ostrý zrak, grécky nos, vysokú hornú pernu. Je živý, pohotový a sťa by bol v postrechu, na "čakanej", sťa by sa chystal na výpad. Giordani je naskutku altruistický a nadmieru vážny. Jeho protipólom je manželka: veselá, dynamická, šumná blondína, takto uznaná speváčka, umelkyňa, ktorá často vystupuje v rozhlase, v divadle, na koncertoch. A najmä pri akciách, ktoré sledujú dobročinný cieľ.

Zo Slovákov dobre pozná Giordaniho básnik Ján Okáľ a najmä Dr. Zelenka, ktorý preložil do našej materčiny jeho spis Cirkev, Pápež a Rím. Počas minulej politickej éry Girdani bol zamestnaný vo Vatikánskej knižnici. Úprimne som sa potešil, keď som zistil, že Giordani pozná slovenskú problematiku národnú i kultúrnu.

— Mohli by ste mi, pán profesor, povedať niečo o položení katolíckeho spisovateľa v Taliansku?

— Katolícky spisovateľ v Taliansku žije veľmi skromne. Počas predošlého režimu jeho hlavné zastávky boli tieto: Rodina, kostol a knižnica. V novších časoch pristúpil k nim verejný život. Katolícky spisovateľ sa usiluje o to, aby ľudia pozerali na svoj život a na celoživotné snaženie spod zorného uhla kresťanstva. História poučila spisovateľa o nádejách zašlých dôb, patristika mu vysvetlila do hĺbky Sväté Písmo, kým pohonné sily mi-

nulosti a dneška, na jednej strane umenie a filozofia, na druhej strane zase hospodárstvo spochopiteľnili mu krásu a dodali tej múdrosti, čo velí nepremárniť život, nehromadiť nadbytočné pozemské statky, ale žiť plne a dôstojne, stáť pevne na zemi, ale hľadieť do neba.

— Niektoré zjavy duchovného života, pripomínal som, jedni zvyknú definovať ako zázraky, druhí zase ako autosugesciu a tretí ako dôsledok ešte nepreskúmaných síl ľudskej duše a prírody.

— Pre nás veriacich ľudí je zázrak niečím samozrejmým. Pre neveriacich som sa rozpísal neraz o tom zložitom zjave, ktorý sa volá zázrak a ktorý vyžaduje od nás poznanie toľkých vecí, toľko štúdia, toľko rozhľadu a najmä nezaujatosti.

— Vy ste neraz písali o bolesti. Myslíte, že ona môže byť nástrojom milosti?

— Viem, že bolesť je našou povinnosťou. My vlastným utrpením dopĺňajeme muky Ježiša Krista a bolesťou vlastnou prispievame na výstavbu Cirkvi svätej. Každý z nás má napodobňovať Ježiša Krista a niesť svoj kríž. Môžme ho však niesť buď dobrovoľne a splňovať tým údel splupráce so Spasiteľom, buď reptať na každý osud a rozmrhávať svoju obeť. Bolesť je činotvorným prvkom duševného života. Bolesť je ako každý preš, spod ktorého ľudstvo znovu potí krv spasenia Kristovho. V tomto zmysle teda bolesť sa stáva milosťou.

— Každá doba má svoj vlastný ráz. Ako sa vám javí táto doba, preplnená národnými katastrófami, imperialistickým sebectvom, plitickými vášňami a triednou nenávisťou?

— Táto doba so svojimi vášňami, nestálosťou všetkého, revolučným vrením, príšerným úpadkom mravným, duchovným a estetickým nás učí tomu, že bez lásky nemožno žiť. Kde lásky niet, tam vládne smrť. Boh je láska. Keď Boh v nás neprebýva, Jeho miesto v duši zaujme knieža temnôt — Satan. Ale táto presmutná doba dáva vyniknúť veľkej skúške Pánovej, ktorú zoslal na našich súčasníkov, čo vlastne znamená uznanie v Jeho očiach. Všemohúci Boh žiada od nás priamo hrdinské svedectvo. Z prebolestných kŕčov prerodu vznikne nová spoločnosť, ktorá bude nielen ľudskejšia, ale zároveň aj božskejšia.

— Chodiac svetom, nepríjemne ma zarazila skutočnosť, že katolíci sú veľmi pasívni, nevedia o svojej moci a nepoužívajú ju dejotvorne. Má a či nemá Katolícka akcia vplyv na taliansky verejný život?

— Katolícka akcia v Taliansku je naozaj účinná. V parlamente som poznal poslancov, čo boli vychovaní v okruhu Katolíckej akcie až odborne pripravených na to, aby spoľahlivo posúdili morálnu stránku nadhodených otázok. Za predošlého režimu práve príslušníci Katolíckej akcie neoblomne chránili oné zásady, ktoré sú nám všetkým nevýslovne drahé: Slobodu a ľudskú dôstojnsť. Tieto hodnoty, ktorých cenu plne poznajú iba tí, čo sú prenasledovaní, prípadne ľudia, vydaní na milosť a nemilosť dnešných barbarov.

Medzi rozhovorom Giordani sa ma vyzvedal na svojich florentinských priateľov: na spisovateľa Bargelliniho, na profesora La Piru, Lisiho, Matteucciho atď. Jeho žena nám priniesla zákusky a kávu. V rečiach mi naznačila, že Taliansko sa jej zdá byť územím Červeného kríža a samaritánskej akcie, ktoré jak v minulosti, tak aj dnes dáva prístrešie tisíckam emigrantov a lístky na živobytie. Po menšej prestávke pokračujeme v rozhovore.

— Protivníci svätej Cirkvi vyhlasujú, že ona nemôže ničím prispieť k sociálnej a duchovnej výstavbe našich dní. Že treba tvoriť nový sociálny poriadok mimo nej. Takto napríklad komunizmus zastiera svoje svetovládne plány.

Giordani sa hlasne rozosmial a poznamenal, že pozná tieto plané nápady, ktoré znehodnocujú minulosť Cirkvi a ju dnes vytvárajú z riešenia sociálnej otázky. Je to však, dôrazne dodal, neslýchaná nevďačnosť tých vrstiev, ktorých sociálna situácia sa podstatne zlepšila príchodom a pôsobením Cirkvi. Výlučne len jej možno ďakovať za to, že svet naočkovala túhou po spravodlivosti a pravde, podčiarknutej v Evanjeliu. Ruská revolúcia je iba ohlasom slov sv. Pavla: "Kto nepracuje, nech ani neje." Lenže komunizmus znetvoril kresťanskú myšlienku do neuverenia. Smeruje k totalitarizmu, v ktorom sloboda ľudskej osoby bola vonkoncom zničená. Dnešnej spoločnosti, ktorej hrozí odsun z javiska, iba Cirkev navrhuje rozumné riešenie, ako prekaziť nebezpečenstvo, ktoré prináša zánik osobnosti v mechanizujúcej civilizácii; ako spojiť vospolné dobro so záujmom osobným.

— Myslíte, že je možno použiť sociálne posolstvá pápežov na dnešné časy?

— Posolstvá pápežov zahrňujú v sebe zásady, ktoré by znamenite poslúžili celku. V nich žije kresťanská revolúcia, v duchu ktorej bohatstvo (dar nebeského Otca), má byť rozdelené úmerne všetkým deťom, bez rozdielu na jestvujúce stavovské rozdiely. Pápeži prísne odsúdili závisť, ktorá hromadí statky pozemské bez ohľadu na iných a odníma zo životného obehu nadbytočný majetok.

— Aký má byť vecný postoj kresťana ku bohatstvu?

— Ten postoj, ktorý mali cirkevní Otcovia, je smerodatný aj pre nás. Bohatstvo je iba prostriedkom, ale nie cieľom. Hoci patrí medzi hodnoty neutrálne, jeho používanie sa ľahko môže stať mravné alebo nemravné; dovolené alebo nedovolené. Dovolené je vtedy, keď spĺňa funkciu, pre ktorú bolo stvorené a udelené jediným Otcom všetkého a všetkých, Pánom Bohom. Keď napomáha udržovať život tomu, kto ho tvorí a nakoľko napomáha našich bratov v Kristu. Dnes je veľmi časové napomenutie pápeža Pia XII., ktoré povedal dňa 7. septembra 1947 z námestia sv. Petra k zástupu Katolíckej akcie. "Je veľmi potrebné spravodlivé rozdelenie bohatstva; viac kresťanského obratu peňazí pre všetkých žijúcich. Majetku je dosť, ale sociálny organizmus musí byť živený teplom bratskej lásky."

— Tak sa zdá, že patristická literatúra bola privilégiom iba niektorých vrstiev.

— Staršia kresťanská literatúra, či je to už Biblia, alebo rozsiahla patristika prekvitá poznovu. Z oblasti školastikov nadšene stúpa do vlastníctva verejnosti, ako to vidieť z niektorých denníkov, z revuálnych časopisov, moderne zostavených príručiek a z teologických škôl, ustanovených pre laikov. Lenže táto príliš zhustená a obsažná literatúra, ktorá bola určená pre duchovných obrov, vyžaduje postupné a úmerné podávanie našim žalúdkom, zvyknutým na ľahké čítanie novín. Obnovenie tejto literatúry jasne naznačuje čitateľovi veľkosť, originálnosť a podnetnosť kresťanstva.

— Niektorí talianski vladári sa dostali do boja s Rímskou Cirkvou. V čom pozostáva skutočný katolicizmus?

— V Taliansku Cirkev je natoľko stotožnená s národom (Cirkev sama je z väčšej časti samotným národom), že akýkoľvek rozpor môže byť zapríčinený iba výnimočnými historickými okolnosťami, ako bola napríklad rímska otázka, ktorá vznikla z podnetu dobytia Ríma roku 1870. Taliani viac než iní katolíci na svete musia si ustavične riešiť problém harmonického spolunažívania svojho nacionalizmu s náboženským univerzalizmom. Rím musí splniť poslanie centra národného života, ale aj centra celého katolicizmu. Obyčajne talianska právna inteligencia, osvietená vierou, nachádza správne riešenie vzťahu myšlienky národnej a náboženskej. Taliani vedia, čo je ozaj zvláštnosťou, zachovať cit katolicity a spolutvoriť v tej veľkej rodine, ktorá presahuje hranice územia, jazyka a akéhokoľvek politického systému. Tento pocit veľkorodinnej spolupatričnosti sa vyznačuje čistotou, lojálnosťou a spontánnosťou. Ten, kto bol v Taliansku, pozná túto milú skutočnosť.

— Videl som, kým som žil v Taliansku, že do jeho vnútorných pomerov silne zasahuje Kominforma.

— Taliansko, vzhľadom na svoju hospodársku situáciu, je vážne ohrozené ako korisť sovietskeho totalitarizmu. Naša sila odporu rastie z hospodárskej pomoci, ktorú dostávame od Severnej Ameriky v podobe Marshallovho plánu, ďalej z kresťanskej viery a z mravnej odolnosti nášho národa. A je to práve naša viera, ktorá nás učí, aby sme sa pre chlieb nevzdávali slobody. Katolicizmus je pre nás normou, ktorá nám usnadňuje harmonicky zlúčiť potreby jednotlivca s potrebami kolektíva bez toho, že by sme slobodu obetovali pre hospodárske výhody. Myslím, že najstrašnejší problém našej doby je v tom, že mechanizmus a imperializmus sproletarizovaného človeka chcú pozbaviť ľudskej individuálnej výsadnosti a pod náporom železa, strachu a násilia prinavrátiť ho do stádovitej masy.

— Prečo ste jednu zo svojich kníh nazvali Trpiaci Kristus?

— Moja kniha predstavuje utrpenie Krista Pána. Veď On neprestáva trpieť vo svojich členoch, ktorí tvoria Cirkev. Je to utrpenie bojujúcej Cirkvi, ktorá je pokračovaním Kristovho diela. Prenasledovania sú znakom Cirkvi, ktoré cez storočia láskou a krvou prispeli k spaseniu národov.

-:- -:- -:-

Poznámky

EŠTE KNIHA KNÍH V SLOVENSKEJ KULTÚRE

Článok "Kniha kníh v slovenskej kultúre", uverejnený v časopise MOST roč. II., č. 1., str. 30-35, treba doplniť ďalšími zisteniami.

1) Bernolákom spomínaný "codex Slavo-Bohemicus", napísaný r. 1469 a r. 1873 prenesený z viedenského Pázmanea do bratislavského centrálneho seminára, je dostupný.

Dr. J. Stanislav v kritickom vydaní Bernolákovej Disertácie k zmienke o tomto kódexe poznamenáva: "Tento kódex podľa mojich informácií je dnes v Národnom múzeu v Budapešti." (Cf. Dr. Ján Stanislav, K jazykovednému dielu Antona Bernoláka. Kritické vydanie spisov Dissertatio a Orthographia, Bratislava 1941, poznámka 32, 55.)

Bližšie údaje o tomto kódexe podáva Dr. Ján Čaplovič podľa maďarského autora Csontosiho. Losonczi Farkas Lajos predal r. 1873 medzi inými knihami a rukopismi Maďarskému národnému múzeu v Budapešti i náš kódex. V Maďarskom národnom múzeu ho označili značkou Cod. MSS. Boh. 26 folio. Pôvodný rukopis bol poškodený. Nezachoval sa úvod a 4 kapitoly evanjelia sv. Matúša. Dnes nahrádza tieto časti rukopis klerika Jána Hollého. Csontosi i Čaplovič označujú kódex za českú písomnú pamiatku. Čaplovič vyslovuje pochybnosť, či vôbec možno hovoriť o tom, že by Hollý bol odpísal niečo z kódexu. Podľa neho Hollý azda len doplnil chýbajúci počiatok. (Cf. Dr. Ján Čaplovič: "Údajne slovenský preklad Nového zákona z r. 1469", Slovenské pohľady, roč. 46 [1930], č. 3, str. 194-195.) Pravdepodobne Hollý predsa len odpísal alebo celý kódex, alebo aspoň niektoré časti. Dr. Š. Zlatoš uvádza, že Hollý požičal Jur Palkovičovi niektoré biblické príručky. Po čase Palkovič Hollému knihy vrátil a na list Hollého z 29. sept. 1827 poznamenal: "Remisi mscr. Evangelium S. Joannis ex codice seminarii descriptum..." Podľa toho Hollý požičal Palkovičovi odpis evanjelia sv. Jána, ktorý vyhotovil podľa nášho kódexu. (Cf. Dr. Štefan Zlatoš, Písmo sv. u Bernolákovcov, Trnava 1939, str. 60-61.)

2) Z prekladu Písma sv., ktoré vyhotovila biblická prekladová komisia počas Slovenského štátu, vyšlo okrem Nového zákona a Žaltára aj dielo Dr. Jozefa Búdu: Evanjelium Starého zákona — preklad Izaiáša proroka.

Š. Náhalka

SLOVO O DIVADLÁCH NA SLOVENSKU

Od roku 1945 slovenské divadelníctvo prežíva svoju najväčšiu krízu, akú nebadáme v žiadnom úseku jeho kultúrnej epochy. Hlavnou príčinou tohto úpadku sú komunistické deštruktívne vplyvy, ktoré začali pôsobiť už v roku 1945, nielen teda od roku 1948, kedy sa komunisti úplne zmocnili Slovenska. Komunizmus pôsobil a pôsobí svojou rozvratníckou doktrínou na všetky úseky spoločenského života a nemôže teda obísť ani divadlo ako nesmierne dôležitý propagačný prostriedok. I keď od roku 1945 do roku 1948 možno pozorovať istú tichú obranu divadiel na Slovensku voči komunistickým vplyvom — prejavovalo sa to tým, že herci odmietali hrať divadelné kusy s boľševickou tendenciou predstieraním choroby alebo vážnej indispozície —, po roku 1948 stávajú sa divadlá bezvýhradne tribúnou komunistickej propagandy, a to tak cennej, že komunisti vynaložili veľké finančné náklady na tvorenie nových divadiel na Slovensku. Stav divadiel na Slovensku je teraz nasledovný: V Bratislave a Košiciach sú tzv. Národné divadlá. Národné divadlá sú najvyššie ustanovizne na divadelnom rebríku. Sú to tak zvané divadlá "kamenné", lebo majú pevnú scénu, budovu, v ktorej predvádzajú každodenné pred-

stavenia. Košické divadlo malo spočiatku titul Východoslovenské divadlo. Na Národné divadlo ho premenovali preto, aby sa takto jasne čelilo maďarizačným snahám na východnom Slovensku.

Potom v poradí smerom dole nasledujú tzv. Oblastné divadlá. To sú divadlá "drevené", ktoré robia zájazdy po svojej divadelnej oblasti. Oblastné divadlá sú v Prešove, tzv. Východoslovenské oblastné divadlo, v Žiline Stredoslovenské oblastné divadlo, v Nitre a obnovuje sa divadlo v Trnave a v Banskej Bystrici.

Osobitnú funkciu majú tzv. Armádne divadlá, ktoré robia zájazdy po vojenských jednotkách. Na Slovensku je len jedno Armádne divadlo so sídlom v Turč. Sv. Martine. Po roku 1948 utvorili tzv. menšinové divadlá, a to Ukrajinské národné divadlo v Prešove a Maďarské menšinové divadlo v Komárne. Ukrajinské divadlo robí zájazdy v osadách ukrajinskej menšiny na východnom Slovensku. V r. 1953 došlo k sporu medzi divadlami slovenskými a ukrajinskými, lebo Ukrajinci chceli svoju oblasť pôsobenia rozšíriť až po Poprad a dokazovali, že Poprad tiež bol kedysi ukrajinským mestom s názvom Piprad. V Prešove túto nepríjemnú vec vtedy riešil celý štáb divadelných pracovníkov zo Slovenska a napokon sa podarilo Ukrajincov udržať v ich doterajšej oblasti.

Rovnako i Maďari na východnom Slovensku sa usilovali v tom čase, aby na scéne ND v Košiciach mohli mesačne hrať jedno maďarské predstavenie. Dožadovali sa toho predovšetkým Maďari z Košíc, hoci len 7% ich je za Maďarov prihlásených z celkového počtu obyvateľov v Košiciach. Vtedajší riaditeľ košického ND Maďarov na scénu nepripustil. Avšak v r. 1954, po výmene riaditeľov v ND v Košiciach, nový riaditeľ privolil, aby maďarská priemyslovka v Košiciach mala jedno maďarské predstavenie v ND.

To je napokon jasný obraz o komunistických vplyvoch v divadelníctve. Zrovnoprávnenie menšín podľa komunistického poňatia najviac využívajú na Slovensku Maďari, ktorí navonok robia veľkých komunistov a pritom uplatňujú svoje staré šovinistické snahy voči Slovákom. Nový riaditeľ košického ND, hoci Slovák, ale komunista, sa neodvážil oponovať svojim maďarským súdruhom, povolil im predstavenie, aby sa nestal podozrivý z buržoázneho nacionalizmu voči Maďarom.

V roku 1954 hosťovali v Košiciach dvaja vynikajúci maďarskí speváci: Švéd Šándor a Mátyáš Mária v opere "Carmen". V divadle Maďari spravili pri tejto príležitosti hotovú demonštráciu. Na javisko hádzali kvety a vykrikovaniu nebolo konca-kraja. Národné divadlo od roku 1945 nebolo svedkom takýchto hlučných ovácií i keď slovenskí speváci mnoho ráz i lepšie zaspievali ako títo "vzácni" hostia. Švéd Šandor je bezpochyby spevák svetového mena, ale Mátyášová sa ďaleko nevyrovnala slovenským speváčkam. Napokon i Švéd sa o nej súkromne vyjadril, že v Maďarsku majú tisíce lepších speváčok, ako je Mátyášová, lež ona je preferovaná, reprezentuje, lebo je manželkou maďarského komunistického generála.

Rok 1948 je dôležitým medzníkom v slovenskom divadelníctve. Komunisti uvádzajú na scény tzv. "pokrokové" hry, teda hry s komunistickou tendenciou. Divadelníci, členovia KS, sa stávajú privilégovanou vrstvou v divadlách. Z hľadiska "stranníckej disciplíny a socialistického vlastenectva" sú praktickými predstaviteľmi tzv. "pokrokových" hier. Divadelníci, členovia KS, obsadzujú predovšetkým najlepšie úlohy v jednotlivých divadelných kusoch, z čoho, prirodzene, vyplývajú i najlepšie platy. Komunisti hrajú a spievajú najlepšie úlohy i keď sú mnohí na nízkej umeleckej úrovni a nepáčia sa obecenstvu, lebo podľa komunistickej logiky zlý herec, spevák, ale pri tom komunista, nepáči sa len reakcionárom v obecenstve.

Na scénu ND v Košiciach sa dostávajú nasledovné "pokrokové" hry: Karvaš: Mosty na východ, Mňačko: Srdcia plné radosti; z opier nová sovietska povojnová opera Mladá garda a balet dáva sovietske Plamene Paríža od Asafjeva s tendenciou z francúzskej revolúcie. Premiéry týchto predstavení sú zvlášť slávnostné. Na naštudovanie týchto "pokrokových" hier sa vynakladá tri až štyri ráz viac času ako na naštudovanie hier iných, prípadne zo svetového repertoáru. Na výpravy týchto hier štát dáva omnoho vyššie finančné podpory ako na hry ostatné. Naštudovávanie "pokrokových" hier je doslova sústavné šikanovanie hercov. Napríklad pri naštudovaní spomenutej opery Mladá garda režisér sústavne

nútil hercov celé mesiace pracovať nad normálny a uzákonený pracovný čas, samozrejme zadarmo "z vďačnosti nášmu veľkému osloboditeľovi". Réžia týchto "pokrokových" hier je tiež osobitnou kapitolou. Má znak "revolučnosti", teda herec musí poriadne stískať päste a nimi nad hlavami "pánov" mávať, musí iskriť očami a vôbec musí predstavovať čistokrvného revolucionára. Kto to nedokáže tak, aby sa to súdruhovi režisérovi páčilo, ten podľa jeho úsudku a úsudku vedúcich činiteľov divadla nie je ešte dosť "politicky vyspelý" a ako taký musí čakať na zvýšenie svojho biedneho platu až do času "politickej vyspelosti", ktorá má však široké a ďaleké hranice a u nekomunistov vôbec nemá hraníc.

"Pokrokové" hry však či v Košiciach alebo v Bratislave obecenstvo veľmi slabo navštevovalo. Z toho vyplýval pre divadlá i citeľný pokladničný schodok. Divadlá sa dostávali do finančnej krízy. V košickom divadle napríklad začali preto hrať každý pondelok predstavenia pre vojsko miestnej posádky za znížené vstupné. Časom však i vojaci si začali vyberať predstavenia, ktoré si žiadajú vidieť a tak "pokrokové" hry museli z repertoáru stiahnuť. Tak v Košiciach stiahli operu Mladá garda a balet Plamene Paríža. Činohra však ďalej zápasila s nedostatkom obecenstva na svojich "pokrokových" predstaveniach.

Vyvrcholilo to tým, že činohra ND v Košiciach zvolala tzv. Aktív všetkých členov, na ktorom všetci členovia ostro sa postavili proti hraniu hier slabo navštevovaných, alebo vôbec nenavštevovaných. Činohra zastávada stanovisko, že chce hrať to, čo sa obecenstvu páči a čo bude i finančne vynášať, a nechce hrať prázdnemu hľadisku. Vedenie divadla predovšetkým v osobe riaditeľa však silou-mocou presviedčalo činohercov o potrebe a dôležitosti týchto "výchovných" predstavení a keď si sám riaditeľ nemohol pomôcť, pozval na Aktívy činohry i popredných komunistických činiteľov, funkcionárov KS v Košiciach, aby títo svojou prítomnosťou a argumentáciou zastrašili činohercov v ich "protisocialistickom" postoji. Činohra ND v Košiciach však vydržala, "pokrokové" hry z repertoáru stiahli a hrá teraz pri lepšej návšteve slovenskú klasiku: Statky-zmätky, Najdúch, Geľo Sebechlebský, Ženský zákon a z ruskej klasiky Gogoľovho Revizora a Čechovove Tri sestry.

Rok 1948 a ďalšie roky neznamenajú len natískanie hier s komunistickou tendenciou prípadne s tendenciou revolučnou, ale znamenajú i nový príliv českých spevákov na slovenské scény, a to zvlášť na scénu ND v Košiciach. V roku 1952 sa stal šéfom opery ND v Košiciach Čech. Tento do apríla 1954 pritiahol z Česka troch spevákov do operného súboru za sólistov, pričom lepšie sily slovenské museli ďalej spievať vo sbore. Šéf opery prišiel na Slovensko s náhľadom, ktorý aj oficiálne vyslovil, že Slováci nemajú spevácky dorast a toho, ako vidieť, sa pridržiaval i v praxi. Proti tomuto prílivu českých spevákov na slovenské scény Slováci sa nemôžu postaviť, lebo novoprišlí Česi sú organizovaní komunisti a požívajú preto plnú ochranu režimu.

Napokon, kto by si predsa trúfal proti tomuto sa postaviť, stal by sa buržoáznym nacionalistom a mal by krátku existenciu v divadle.

V tomto ohľade v košickom ND sa stal zaujímavý prípad. V opernom sbore bol angažovaný istý tenor Slovák. Tento ako absolvent konzervatória sa domáhal preradenia do sólistickej kategórie, a to i z toho dôvodu, že okrem sboru spieval i veľké sólové úlohy za mizerný plat sborového speváka. Na tomto spevákovi však súdruh šéf opery nachádzal vždy nejaké technické "chyby", pri čom ale ani jeden zo sólistov bez chýb nebol a nie je. Keď však spomenutý tenor sústavne sa domáhal sólistiky, to súdruha šéfa natoľko znervóznilo, že privolil, resp. rozhodol, aby tenor spieval jedno predstavenie pred "objektívnou komisiou" z Bratislavy. Tento slovenský spevák však sa už "nedožil" spevu pred komisiou, lebo český riaditeľ ho tesne pred rozhodujúcim predstavením z divadla na hodinu vyhodil a na jeho miesto v Košiciach angažovali Čecha s rovnakými, keď nie väčšími chybami. Ale Čech už nemusel spievať pred osobitnou komisiou.

Každý mesiac dva-tri razy bolo tzv. odborno-politické školenie pre všetkých členov divadla. Prednášky sa konali v hľadisku divadla a prítomnosť bola povinná a prísne kontrolovaná. Na tomto "školení" hercov poučovali, ako biedne žijú herci

na Západe v kapitalistických krajinách a ako dobre je hercom na Slovensku: môžu slobodne tvoriť a každý má možnosť uplatniť sa podľa svojich schopností. To bola vždy hlavná téma "školenia". Dochádzku na školenie, prípadne aktívnu alebo pasívnu účasť na školení klasifikovali a mala vplyv na výšku platu herca.

Okrem tohto "školenia" musel herec chodiť na "dobrovoľné" kultúrne brigády po susedných dedinách a spievať oslavné častušky o spoločnom hospodárení v JRD a hanobné častušky o kulakoch, kapitalistoch a vykorisťovateľoch. Tieto brigády sa museli robiť zadarmo.

Slovenské divadlá dnes sú plne zapojené do komunistickej propagandistickej mašinérie. Komunisti ešte trpia i nekomunistov v radoch divadelníkov, pretože tam nemôžu nasadiť tzv. robotnícke kádre ako v ostatných úsekoch verejného života, lebo nikto sa nemôže stať umelcom po nejakom jednoročnom preškolovacom kurze, ale umelec sa musí narodiť. V r. 1954 však komunisti robili tichú a lichotivú kampaň medzi divadelníkmi, aby tí členovia umeleckých telies, ktorí nie sú organizovaní v KS a sú na vysokej umeleckej úrovni a obľúbení u obecenstva, vstupovali do KS. Toto sa však komunistom veľmi nedarilo.

Andrej Gemerský

ZÁROBKOVÁ EMIGRÁCIA A KULTÚRA

Čím ďalej bude trvať exil, tým väčšie bude nebezpečenstvo, že jeho rady budú rednúť. Ak nie fyzicky, tak morálne. Za každým exilom je idea, alebo ešte lepšie, ideál. I keď je tento ideál predovšetkým politický, nemožno si odmyslieť jeh kultúrnu stránku. Stupeň kultúrneho rozvoja národa je v priamom pomere k jeho politickej slobode. Plnosť politickej slobody je aj plnosťou kultúry.

Desať rokov slovenského exilu poučilo nás o všeličom. Medziiným aj o tom (a to chce byť predmetom tejto poznámky), že ani politický ideál neudrží sa pri živote, aspoň nie pri svojom plnom a pravom živote, ak nebude zarovno živený zdravou slovenskou kultúrnou tvorbou. Argumenty, podpierajúce ideál slovenskej samostatnosti musia byť nevyhnutne tie isté. Ako ich udržiavať vždy sviežimi, presvedčivými a oduševňujúcimi, to je a bude úlohou politických vodcov. Ale vari niď nepoprie, že láska k národu, k jeho právam a slobode živí sa neviditeľne, ale jednako hlboko a bytostne z toho, čo voláme kultúrou národa; z prejavov jeho ducha, ktorý sa zvýrazňuje v jeho vede, v jeho umení a v jeho literatúre. Tieto prejavy duchovnosti sú najsilnejšími piliermi národného povedomia.

Ide o to, že ak slovenský exil zanedbá svoju národnú kultúru, keď sa nebude ňou duchovne živiť, podpíli si i svoj politický konár, na ktorom sedí. Ako exil každého národa, i náš slovenský blíži sa pomaly ku svojej Charybde. Za desať rokov vyhnanstva mnohí sa už naučili reči krajín, v ktorých žijú, mnohí sa i sociálne a spoločensky dobre zachytili; mnohí dnes už slušne zarábajú a mnohí ani o slovenský politický boj, ale najmä o slobodnú slovenskú kultúru nestoja. Mnohí na návrat do vlasti nepomýšľajú a mnohí dokázali, že ich láska k národu viazala sa len na výhody, ktoré z národa mali. Kým biedili v zahraničí, volali na národ. Keď sa nasýtili, priodeli a zaistili, ich láska k národu, k jeho politickej i kultúrnej cti vypŕcha z nich ako sila z otvorenej fľaše vína. Hlasy po zdanení sa na oslobodenie národa sú hlasmi volajúcimi na púšti.

Pravda, tieto príznaky ochablosti majú všelijaké príčiny, o ktorých sa rozpisovať vymiká z rámca poznámky, i z kultúrneho časopisu. Ide vlastne o to, či sa nájde v celom slovenskom exile 500 predplatiteľov na slovenskú kultúru v zahraničí či už ide o časopis pre slovenskú kultúru alebo o slovenské knihy, písané a vydávajú predovšetkým pre slovenský exil. Najbližšia budúcnosť ukáže, nakoľko slovenský exil žije ešte z ideálu, a či si kope vlastný hrob, stávajúc sa emigráciou iba zárobkovou. Jednoduchí slovenskí ľudia v cudzine, ktorí vyrástli bez slovenskej kultúry a nevideli Slovensko už 30-40 rokov, majú často toľko hlbokého citu a porozumenia pre slovenskú kultúru v zahraničí, že sú ustavičným povzbudzovaním pre tých, ktorí ju tvoria a ktorí sa boria s pohoriami prekážok, aby táto slobodná slovenská tvorba uzrela aj svetlo sveta. Na druhej strane zase povážlivá časť takzvanej inteligencie prejavuje toľko nevšímavosti pre slovenské kultúrne hodnoty, že to zaráža.

HRDINOVIA A KONFLIKTY V SOCIALISTICKOM REALIZME

Diskusia o "kladnom hrdinovi", ktorá sa rozvinula v sovietskych a satelitných literárnych kruhoch, je nesporne zhora organizovanou reakciou na krízu v súčasnej sovietskej literárnej tvorbe. Sovietske a satelitné, medzi nimi i slovenské časopisy, sú plné diskusných príspevkov, karikatúr a epigramov, ktoré majú komunistickým literátom pomôcť rozriešiť ťažký problém: Ako stvoriť socialisticko-realistického "kladného hrdinu"?

Diskusia poukazuje však na nemohúcnosť socialistického realizmu vymotať sa zo začarovaného kruhu, do ktorého sa dostal, a odhaľuje príčiny súčasnej krízy. Tie treba hľadať v skutočnosti, že hrdinom socialistického realizmu sa dosiaľ nepodarilo oslobodiť sa zo schém. Galina Nikolajevičová píše v Literaturnej Gazete z 25. septembra 1954, že sovietski hrdinovia vstupujú obyčajne do románov a drám už ako "hotoví, presne projektovaní, s črtami a vlastnosťami podľa smerníc strany". "Naši hrdinovia dosiahnu všetko, vo všetkom majú pravdu, je v nich všetko, čo si vážime, okrem jedného: životnosti", píše Viera Ketlinskaja v článku odcitovanom v Kultúrnom živote z 2. októbra 1954, a dodáva, že "teória bezkonfliktovosti doviedla súčasnú sovietsku literatúru z reálne jestvujúceho boja proti zlu, odtrhla ju od života a zabila kladného hrdinu tým, že mu nedovolila uplatniť sa vo veľkých skutkoch a vo skutočných tragických životných konfliktoch".

Všimnime si stručne slovenskej komunistickej literárnej diskusie o tejto téme. V jej znamení je nateraz aj naša domáca literárna verejnosť. Začala tým, že profesor Trávniček z Brna uverejnil ostrú kritiku "kladných hrdinov" piatich popredných slovenských komunistických hrdinov. Kto sú títo kladní hrdinovia? Števo Reptiš, z Tatarkovho románu Prvý a druhý úder, "neogabaný a posmievaný dedinčan, z ktorého krásne socialistické myšlienky urobili naraz dôstojného človeka, skupinára a iniciátora socialistického súťaženia".

Peter Lotár z Mináčovho románu Včera a zajtra — flegmatický a samotársky inteligent, "doráňaný minulosťou", ktorý sa začína naraz "pod vplyvom nového života" prebíjať ku komunistickej strane.

Trávniček vyčíta týmto postavám schématičnosť. Zvlášť Lotárovi vyčíta skeptičnosť a nevyhranený triedny pohľad, pre ktorý vraj nevie "triedne usmerniť svoju lásku a nenávisť".

Ani Hečkov Pavo od Šechnárov z Drevenej dediny, ani príbuzná postava Greča z Lazarovej Osieho hniezda, ako aj Vinco Babjak z Horákovho románu Šachty, neunikli ostriu Trávničkovej kritiky a ostatných účastníkov tejto rušnej diskusie.

Schéma! Šablóna! Chudokrvnosť! Papierovosť! Formálnosť. Plytkosť! Nebojovnosť! Alebo: Boj s fatamorgánou, s fikciami, so vzdušnými predstavami! To sú všetko epitetá, ktoré sa podobne ako v sovietskej i v slovenskej diskusii objavujú ako kritika na adresu kladných hrdinov socialistického realizmu. Pritom i samému agitpropu je trápne, keď títo papieroví hrdinovia vystupujú ako "bojovníci za nové socialistické ľudské šťastie, za človeka, za mier, za družstvá, za väčšie úrody, za zvýšené normy vo výrobe, za víťazstvo nad kulakmi a reakcionármi"; za všetko, čo strana svojim poddaným nadekrétuje. Slovenská šablóna kladného hrdinu verne sleduje svoj sovietsky vzor. Výstižne to dokazuje i šablóna najnovšieho románu Dominka Tatarku Radostník. V ňom za necelých 48 hodín, z nedele na pondelok sa podarí komunistom presvedčiť obyvateľov Viesky, aby zúčtovali s minulosťou, vytvoriť podmienky pre hromadný vstup roľníkov do družstva, po komunisticky narovnať desiatky rozkolísaných charakterov, odhaliť triedneho a zahraničného nepriateľa a inscenovať nad ním ľudový súd. Jedným slovom: za 48 hodín celý prelom a prechod, lacné a vopred isté víťazstvo "kladných hrdinov", vzdialených od skutočného zmýšľania slovenskej dediny aspoň, tak ako Hečkov Pavo od Šechnárov od zmýšľania oravských Lihotčanov.

Jasné, že smernice socialistického realizmu si nectia slobody a pravdivosti umeleckého tvorenia. V ňom je človek sám okradnutý o svoju podstatu a stáva sa len prostriedkom a nástrojom chladného ekonomicko-politického diania. Komunistické smernice nútia umelca, aby do vopred určených šablón mechanicky ako

do vzorcov dosadzoval svojich kladných hrdinov, o ktorých doslova platí to, čo napísal Nikolaj Tichonov (v Lajčiakovom preklade):

Obludná papierových ľudí výšina / do mňa sa láme ako v dosku dverí, / každý z nich kričí: Ja som hrdina! / Akože možno TAKÝM VERIŤ?

jt

SLOVENSKÁ NÁRODNÁ GALÉRIA V BRATISLAVE

Zákonom SNR č. 24 z 2. júla 1948 komunisti vytvorili vedľa Slovenského pamiatkového úradu, Vysokej školy výtvarných umení a Slovenskej akadémie vied ďalšiu kultúrnu inštitúciu: Slovenskú národnú galériu v Bratislave. Uvedený zákon dáva SNG toto poslanie: starať sa o výskum, zhodnotenie, zber a popularizáciu slovenského výtvarného umenia minulosti a súčasnosti. Okrem domáceho umenia má SNG sprístupňovať i umenie cudzie, hlavne európske. K tomuto účelu má byť zameraná jej činnosť nákupná, reštauratérska, výstavná, prednášková, publicisticko-popularizačná ako aj jej spolupráca so súčasnými umelcami a s Vysokou školou výtvarných umení.

História SNG nás vedie až do polovice minulého storočia, kedy sa po vzore ostatných národov aj u nás ozvali hlasy po vytvorení inštitúcie na bádanie a zber pamiatok výtvarného umenia. V r. 1846 písali "Slovenské národné noviny" o potrebe zriadiť vo väčších slovenských mestách čo i len malé obrazárne, v ktorých "bi sa oko slovenskuo v hľadení na nebeskje ideále a krási zdokonalovať mohlo" (Karol Vaculík, Kultúrny život; 13. XI. 54). Ale tento návrh Slovenských národných novín zapadol. Až v r. 1933 bola v novostavbe Slovenského národného múzea v Turčianskom Sv. Martine inštalovaná zbierka obrazov hlavne súčasného slovenského výtvarného umenia pod názvom Národná galéria slovenská. Podobne vytvorili za Slovenského štátu r. 1943 v miestnostiach Slovenského múzea v Bratislave Slovenskú galériu. Tieto obrazárne neboli zákonom ustanovené a ani po technickej stránke neboli organizované podľa novodobej galerijnej praxe. Všimnime si aspoň nekoľkých údajov o činnosti SNG, ako boli uvedené v Kultúrnom živote.

Hneď po začiatku svojej činnosti v r. 1950 prevzalo SNG 500 kníh od Univerzitnej knižnice a 500 umeleckých diel od Slovenského múzea a Povereníctva školstva, vied a umení (dnes Povereníctvo kultúry). Postupom času v rokoch 1951-1954 vznikli tieto vedecké oddelenia a odborné dielne: a) oddelenie súčasného a starého umenia a grafických zbierok (dnes spolu asi 2.500 umeleckých diel, obrazov, sôch a grafických prác); b) dielne: vedecká dielňa reštauratérska a fotografická, ktorá robí i faksimilované odliatky sochárskych diel, ktoré nemôže SNG získať do svojho majetku v origináli; c) knižnica SNG (dnes vlastní vyše 10.000 zväzkov odbornej umelecko-historickej literatúry).

SNG vlastní početné obrazy a sochy z 14.—18. storočia, medzi nimi ukážky z umenia gotického, menovite polychromované odliatky z levočského oltára z r. 1510 od majstra Pavla. Ďalej umelecký materiál z obdobia baroka. Diela východoslovenskej portrétnej maliarskej školy zo včasného 19. storočia sú zastúpené obrazmi Karola Marka st., Jozefa Czausiga a Jána Rombauera. SNG má viacero doteraz nezverejnené portréty našich klasikov 19. storočia Bohúňa a Klemensa. Od Bohúňa je tam napríklad "Portrét básnika Jakuba Grajchmana", "Portrét starej panej" a "Portrét Anny Philadelphy" (1879). Od vrstovníka Bohúňovho, Karola Scheidlina je v SNG kolekcia jeho kresieb a olejových náčrtov. Ďalej sú v SNG zastúpené žánrové práce a krajinky Vojtecha Angyala z Kremnice, Eduarda Putru a Františka Gyurkovitsa. Veľmi bohato je predstavený súbor realistických diel Dominika Skuteckého, krajinkára slovenskej prírody Ladislava Medňanského. Najviac však dominuje národno-umelecká realistická generácia 90-tich rokov: Jozef Hanula, Ján Koniarek, Jaroslav August, Ľudovít Čordák, K. M. Lehotský, El. Halász-Hradil, Milan Th. Mitrovský, Peter Kern, Max Schurman atď. Z obdobia po prvej svetovej vojne: Martin Benka, Gustáv Mallý, Štefan Polkoráb, a ďalšia bohatá zbierka zo súčasnej slovenskej výtvarnej tvorby.

Elena Hronová

Knihy

KVIETKY. Zuzka Oravská. Z kastilčiny prebásnil a úvodom opatril Rudolf Dilong. Buenos Aires: Kníhtlačiareň Dorrego. 1954. Str. 48.

"El arte hace versos, pero solo el corazón es poeta", píše Rudolf Dilong v úvode k tejto malej, ale svojím spôsobom bezprikladnej knižke básní, ktorých autorom je desaťročné dieťa, dcéra slovenských utečencov, Zuzka Oravská. Pôvodina je v kastilčine, ale Dilong zrobil, čo je ľudsky možné, aby ju prebásnil v duchu detskej hravosti a s prekvapujúcim sklonom k hĺbke, ktorý charakterizuje našu talentovanú poetku.

"Yo tengo miedo, / estoy solita", píše Zuzka Oravská. A Dilong prekladá: "V izbičke svojej pri nemej kvetine modlím sa sama." Detské srdce Zuzky Oravskej, ktoré je tak prirodzene poetické ako sú slávici spevaví, vytušilo správne, ako sa rodí poézia: v samote, v oddelení od ostatného sveta a v koncentrácii na poetický fakt. Zuzka Oravská vie však aj to, že poézia je organizovaná skúsenosť. V básni "Stará mama" interpretuje dialku, ktorá vznikla medzi jej láskou a starou mamou, pričom básnický zážitok koncentruje na zdánlivo bezvýznamnú maličkosť, "hračky".

Vlasť moja ďaleko je / a mne je málo známa. / Neviem, či hračky moje / ukrývaš, stará mama.

Ako ožila naraz stará mama Zuzky Oravskej! Všetka jej láska k vnúčaťu je v tom ukrývaní hračiek; láska i dráma, nežnosť i tragika. Intímny svet dieťaťa dostáva tu všeobecnú platnosť, osobné "ja" tvorcu rezonuje v osobnosti čitateľa.

Zuzka Oravská má všetky predpoklady, aby sa raz stala veľkou poetkou, lebo jej slovo svedčí o náročnej a vyberanej skromnosti, má dar vidieť a koncentrovať pozornosť na videné. Zároveň (a to je vari najpozoruhodnejšie) má zmysel pre stavbu verša, pre jednotu a logické rozvinutie myšlienky. Ostatné bude vecou života a jej vnútorného vývoja.

Ľúto nám je, že v Kvietkach nenachádzame aspoň niektoré z jej básní po kastílsky. Ľahšie by sa nám sledovala aj prekladová technika R. Dilonga a vedeli by sme, za ktorý pekný zvrat vďačíme Zuzke Oravskej a za ktorý Dilongovi. Nespomíname to však ako výčitku; je predsa zrejmé, že každý prekladateľ udrie na svoj preklad i pečať vlastnej osobnosti. Zuzka Oravská mala však šťastie, že ju prekladal do slovenčiny básnik, ktorému je detský svet blízky a ktorého poézia žiari neraz jasom detinskej intímnosti a prostoty.

Karol Strmeň

KREUZWEG DER KATHOLISHEN KIRCHE IN DER SLOWAKEI. Mit einen Bericht ueber die griechisch-katholishe Kirche in der Karpato-Ukraine. Von Adalbert Bucko. Südost-Stimmen, IV. Jahrgang Nr. 6., Oktober 1954. Stuttgart. S. 32.

Nemecký časopis Suedost-Stimmen, vychodiaci od roku 1950 v Stuttgarte, zaoberá sa otázkami juho-východnej Európy. Koľko pozornosti venuje tento mesačník vývinu cirkevných pomerov v krajinách za Železnou oponou, dôkazom toho sú tri osobitné čísla, venované výlučne osudu katolíckej Cirkvi v susedných štátoch. Decembrové číslo r. 1953 prináša rozpravu o postavení katolíckej Cirkvi v komunistickom Maďarsku a marcové číslo r. 1954 zaplnila štúdia o katolíckej Cirkvi v komunistickej Juhoslávii a v Albánii. V októbrovom čísle 1954 vyšla práca Dr. Vojtecha Bucku.

Medzi najdôležitejšie úlohy slovenských kultúrnych pracovníkov v exile patrí i povinnosť, aby vážne, vecne a so všetkou zodpovednosťou informovali svet o Slovensku a o všetkých stránkach slovenského života. Túto úlohu mal pred očami Dr. V. Bucko, keď sa podujal napísať prácu, ktorá by v pravom svetle predstavila postavenie katolíckej Cirkvi na Slovensku, opanovanom komunistami.

Netreba zdôrazňovať, že práce takéhoto druhu musia byť napísané s odbornou znalosťou predmetu a s pokojnou rozvahou bez propagandistickej tendencie, že musia vynikať vecným predstavovaním všetkých skutočností a i zo stránky jazykovej musia byť na takej úrovni, aby neodpudzovali čitateľa.

V. Bucko mal ako vzor dve predchodiace čísla mesačníka Suedost-Stimmen a usiloval sa všetkým týmto požiadavkám v náležitej miere vyhovieť. Ešte úspešnejšie bol by túto úlohu splnil, keby bol ešte viac obmedzil výklady o politických udalostiach a keby s väčšou dôkladnosťou bol predstavil jednotlivé fázy cirkevných pomerov a náboženského života na Slovensku. Pri postupe, aký si zvolil, niť cirkevného vývinu sa často preruší, takže obraz, ktorý o minulosti i prítomnosti katolíckej Cirkvi na Slovensku podáva, nie je dosť ucelený a prehľadný, a nájdu sa v ňom aj historické nepresnosti.

V tej čiastke svojej práce, kde sa zaoberá skutočnou krížovou cestou katolíckej Cirkvi na Slovensku, nie sú vývinové fázy proticirkevného ťaženia komunistov dostatočne zvýraznené, takže nemohol potom s náležitou jasnosťou predstaviť ani obranný postoj katolíckej hierarchie a jej reagovanie na útoky komunistickej vlády. V. Bucko hovorí napríklad, že všetky protesty slovenských katolíckych biskupov proti obmedzovaniu a hateniu náboženského života a proti zásahom do zákonom zaručených práv katolíckej Cirkvi ostali bez výsledku (str. 13), ale o čase, obsahu a spôsobe týchto protestov nič bližšieho neudáva. V práci tohto druhu bolo by bývalo rozhodne na mieste, keby bol presne uviedol, kedy, proti čomu, s akým odôvodnením a v akej forme slovenskí biskupi protestovali. Tieto medzery povstali v Buckovej práci azda preto, lebo nemal po ruke všetok potrebný materiál.

Pre cudzinca, ktorý chce mať predstavu o cirkevných pomeroch a o náboženskom živote Slovenska, najpresvedčivejšou rečou hovoria číselné údaje a ich vzájomné porovnanie. V. Bucko dal si na tom záležať a uviedol štatistické prehľady, vo svetle ktorých odzrkadľuje sa i sila katolicizmu i rozsah komunistického pustošenia na Slovensku. Škoda, že i do týchto číselných správ vkĺzli sa niektoré chyby.

Odhliadnuc od takýchto nedostatkov vykonal V. Bucko prácu veľmi záslužnú a zahraničný čitateľ nájde v tomto slovenskom čísle mesačníka Suedost-Stimmen mnoho poučenia. Uznanie patrí aj nakladateľstvu, ktoré aj Slovensku, práve tak ako iným krajinám, venovalo osobitný zošit tohto vážneho časopisu.

F. Hrušovský

FALSE FREEDOM. By Edward L. Delaney. Sequoia University Press. Los Angeles: 1954. Pp. 186. $3.00.

Autor, americký občan, ktorý žil cez druhú svetovú vojnu na Slovensku, venoval svoju knihu pamiatke Msgr. Jozefa Tisu. Urobil tak pod dojmom, ktorý u neho vyvolal tragický osud prezidenta Slovenskej republiky. Delaney poznal Tisu z audiencií v Bratislave ako aj z rozhovorov v americkom zaisťovacom tábore vo Freisingu v Nemecku, kde sa hrou osudu bidvaja nedobrovoľne stretli r. 1946.

Dielo Delaneyho vyznieva v niektorých kapitolách ako riport, inde ako politická analýza a komentár a ešte inde ako osobná sťažnosť na rooseveltovsko-trumanovskú administráciu vo Washingtone. Tématicky možno v ňom zistiť dve vojky. Základnú niť tvorí líčenie jeho osobných osudov ako amerického korešpondenta v Berlíne, kým Spojené štáty nevstúpili do druhej svetovej vojny; jeho pobyt na Slovensku do príchodu sovietskej armády; jeho odchod do Čiech; "oslobodenie" Prahy červenou armádou; uväznenie českou políciou a odovzdanie americkým orgánom; zadržanie vojenskými úradmi v tábore v Nemecku a konečne odchod do Ameriky a ťažkosti s úradmi až do konečného vyjasnenia celého prípadu. Druhú tématickú zložku snuje rozbor americkej politiky vo vzťahu k Nemecku a Sovietskemu zväzu. Nás budú hlavne zaujímať jeho skúsenosti zo Slovenska a niektoré myšlienky z rozboru amerických vzťahov k Nemecku a Sovietskemu zväzu.

Ako mnohí iní cudzinci, Delaney si vybral Slovensko, aby prežil vojnu. Ako sám hovorí, bola to prosperujúca krajina, kde ďaleko od frontu dalo sa pomerne lacno a dobre žiť. V Bratislave zoznámil sa s Tidom Gašparom, vtedy šéfom propagandy; Jozefom Mračnom, prednostom politickej sekcie v Ministerstve zahra-

ničia, atď. Vyhľadal tiež Tuku, Medrického a iných. Z rozhovoru so slovenskými činiteľmi Delaney zistil dôvody vzniku Slovenského štátu, o ktorých vtedy v Amerike sa nevedelo. To mu dalo príležitosť rozviesť slovenskú otázku od Pittsburghskej dohody do samotného rozpadu Česko-Slovenska. "Keby pražskí politici boli bývali šikovnejší", píše Delaney, "boli by našli spôsob, ako preklenúť rozpor medzi slovenskými ašpiráciami a českým vnucovaním sa. Pretože to neurobili, dali Nemecku príležitosť rozlomiť štát na dvoje."

Keď Slovensko stalo sa samostatným, zisťuje autor, mnohí úradníci českého pôvodu boli prepustení, no nebolo ani deportácií, ani konfiškácií majetku neslovenských menšín.

Počas audiencie položil Delaney prezidentovi Slovenskej republiky túto priamu otázku: "Je to pravda, ako sa to často tvrdí, že vašu politiku diktuje Nemecko?"

"Nie!" — povedal Tiso. "V zahraničných otázkach prihliadneme k tomu, aby sme sa nedostali do rozporu s mocnosťami Osi. Pretože zemepisne patríme do ich okruhu, bolo by samovraždou sa im stavať na odpor. Čo sa však týka našich vnútorných pomerov, my máme svoju vlastnú politiku, vlastne plány a programy, ktoré sa usilujeme uskutočniť. V mnohom smere ony sa nezhodujú s politikou Nemecka, ktoré, ako viete, je hneď tu za Dunajom. Naozaj, iba most nás delí. Ale je to dlhý most!" — dodal s významným úsmevom Tiso.

Potom sa prezident rozhovoril o najrozličnejších otázkach: o pomere ku Vatikánu, o evanjelikoch, o Židoch, o práve Slovákov na samourčenie, o výchove mládeže, o slovenskej armáde, bojujúcej na východnom fronte proti komunizmu. "Vy ste Slovania", nadhodil mu na to Dalenay, "tak isto ako Rusi! Nemyslíte, že by ste vlastne mali byť na strane pokrvných bratov?"

"Zaiste sme pokrvní bratia!" — bola vzápätná odpoveď. "Keď však tí bratia sú boľševici, nevereckí komunisti, budeme bojovať proti nim do ostatného muža!" vyhlásil prezident, udrúc pritom zovretou päsťou na stôl.

Autor prirovnáva potom Tisu ku Gandimu a DeValerovi, ktorí tiež mali určité presvedčenie a odvahu bojovať zaň.

Delaney prežil koniec vojny v Prahe, kde západne orientované kruhy márne čakali príchod americkej armády, aby oslobodila mesto. Miesto nich prišli sovieti na amerických tankoch. Popisuje potom boje Pražanov "na barikádach", výbuch pomsty proti Nemcom, vešanie a pálenie týchto na telegrafických stĺpoch. Vláda luzy obnovila v Prahe "výsmech demokratického štátu, ktorý sa tam nastolil po sovietskej okupácii". A tu je dôvod, prečo tí, čo cítia spoluzodpovednosť za obsadenie Prahy sovietmi, "snažia sa zakryť skutočnosť, že už v máji 1945 dostala sa tá krajina pod úplnú komunisticko-sovietsku kntrolu".

V tejto úvahe Delaney poukazuje na podivnú úlohu Beneša, ktorý odstúpil Česko-Slovensko Moskve, aby sa stal znova hlavou štátu. "On už nebol prezidentom, keď opustil svoju krajinu (1938), ani nebol za prezidenta znova zvolený pred návratom. Bol do tej funkcie dosadený Moskvou. V tomto politickom podvode tkvie hlavná príčina, prečo Česko-Slovensko prestalo jestvovať ako slobodný štát". Celá smutná pravda o "oslobodení" Strednej Európy mala však zostať americkému čitateľovi utajená. "Články, oslavujúce víťazstvo a optimistické proroctvá komunizmu, písané sympatizujúcimi novinármi, zapĺňali vtedy prvé stránky americkej tlače."

Celý prípad autora a jeho stanovisko k určitým konkrétnym otázkam v Strednej Európe by bolo menej zrozumiteľné, keby sme stručne neuviedli jeho postoj k niektorým všeobecným otázkam americkej politiky pred a za druhej svetovej vojny.

Vo svojej knihe Delaney vychádza z porovnávajúceho úsudku o nebezpečenstve nacizmu a komunizmu pre Spojené štáty a svet. Autor tvrdí, že komunizmus bol pred druhou svetovou vojnou väčším nebezpečenstvom než nacizmus. Preto keď za vojny proti Japonsku a Nemecku Spojené štáty stali sa spojencom Sovietskeho sväzu, Delaney sa nevrátil do svojej vlasti, ale odišiel na Slovensko. Podľa neho vtedy Roosevelt spojil sa s nebezpečnejším nepriateľom, aby porazil menšieho. V tomto počine autor nevidel záujem USA, ale skôr záujem určitých kruhov

v Amerike. Ak dnes Spojené štáty musia čeliť zvýšenému nebezpečenstvu komunizmu na celom svete, je to podľa Delaneyho len dôsledok onoho Rooseveltovho omylu.

Z diela svojho pozdáva sa nám autor ako republikán izolacionistického typu. Pre neho Organizácia spojených národov je "rôznorodá spoločnosť na propagovanie politickej sofistiky". Myšlienka obmedzenia americkej suverenity akoukoľvek medzinárodnou organizáciou je mu vonkoncom neprijateľná.

Kniha Delaneyho nie je dielo ani systematické ani jednoliate. Pre svoj miestami zahorklý a sarkastický tón je ona z hľadiska amerického dielom polemickým. Autorove odvážne tézy a závery, jeho kritika bývalých vlád potvrdzujú však tú americkú slobodu, na ktorej spočíva historická veľkosť Spojených štátov.

Jozef Mikuš

HARVARD SLAVIC STUDIES. Editor H. G. Lunt. Harvard University Press, Cambridge, Mass.: 1954. Vol. 2.

THE MULTINATIONAL EMPIRE. Nationalism and National Reform in the Habsburg Monarchy 1848-1918. By Robert A. Kann, Rutgers University. Columbia University Press. New York: 1950. Vol. I, II.

Záujem o slovanský svet a slavistiku, ktorý sa na americkom kontinente datuje najmä od rokov druhej svetovej vojny, dokumentovaný bol v posledných rokoch niekoľkými antológiami rozdielnej vedeckej úrovne. Tak napríklad kým zborník A Handbook of Slavic Studies, vydaný prof. Torontskej univerzity L. I. Strakhovským, patrí medzi šandardné diela, zatiaľ J. S. Roučkova Slavonic Encyclopedia je v mnohom ohľade falošným predstavením slovanského sveta a slavistiky.

Nová kolektívna práca vyše dvadsiatich slavistov amerických a európskych univerzít, vydaná pod názvom Harvard Slavic Studies je rôznorodá tématicky aj úrovňou príspevkov. V celku jej vydanie však môže vyvolať záujem o slovanské štúdiá staršej doby.

Zborník je venovaný známemu odborníkovi slovanskej histórie IX. storočia, prof. Fr. Dvorníkovi, k jeho šesťdesiatke a prvé tri príspevky sa vzťahujú buď priamo na osobu Dr. Dvorníka, buď na úsek jeho životnej práce: Veľkomoravskú ríšu a vťahy Slovanov k Byzancu v IX. storočí. Ako autor troch v cudzine známych prác — Les Slaves, Byzance et Rome au IXe siecle (Paris, 1926), Les Légendes de Constantine et de Methode vue de Byzance (Praha, 1933) a The Making of Central and Eastern Europe (Londýn, 1949) — prof. Dvorník je všeobecne pokladaný za autoritu prvých storočí slovanskej histórie a slavisti na americkom kontinente sa skoro bez výnimky nañho odvolávajú. Práve pre túto príčinu prichodí sa nám zborníkom Harvard Slavic Studies zaoberať, lebo napriek bohatej dokumentácie a vysokej úrovne svojich kníh, ktoré katolíckemu kňazovi Dr. Dvorníkovi získali doktoráty dvoch zahraničných univerzít, vrátane Sorbonny, a členstvo v troch zahraničných vedeckých akadémiách, prof. Dvorník Slovákov v budovaní Strednej Európy a v histórii Slovanov IX. storočia neberie ani do úvahy, stavajúc sa na stanovisko, že (1) "Czechs and Slovaks of Bohemia, Moravia and Northern Hungary... formes a single group with a common language", že (2) sídlom veľkomoravských panovníkov bol Velehrad a že (3) český štát bol nástupcom Moravskej ríše (The Making of Central and Eastern Europe, str. 18-19).

Archeológické, historické a filologické výskumy tieto tézy a hypotézy českých historikov, pravda, buď nepotvrdzujú, buď vyvracajú. No českým vedeckým pracovníkom sa podarilo s pozoruhodným úspechom presadiť ich do vedeckej a politickej literatúry o Slovanoch a Strednej Európe. Z vedeckých prác Eisnera, Stanislava, Hrušovského, Poulíka, Cibulku, Dekana, Hrubého atď., ktorých diela aj v dnešnom Česko-Slovensku priznávajú Slovensku a predkom Slovákov vedúcu úlohu v dobe Veľkej Moravy, nepreniklo ešte takmer nič do svetovej vedeckej literatúry. Tá ešte šíri hypotézy českých vlasteneckých hsitorikov, ktorí v záujme politických koncepcií prehliadli vedeckú pravdu Treba so zadosťučinením konštatovať,

že v zborníku Harvard Slavic Studies prof. Otakar Odložílik z Columbia University na toto jemne aluduje aj v texte svojho príspevku, aj v poznámkach k dielam iných autorov.

Žiadalo by sa, aby niektorí zo slovenských odborníkov v dobre dokumentovanej a vedeckou metódou zpracovanej štúdii predstavil západnému svetu Veľkú Moravu a v nej rolu Slovákov. Bratislavská univerzita aj niektorí českí odborníci venujú veľkomoravskému obdobiu mimoriadnu pozornosť, ich diela však zostávajú za Železnou oponou. Kým tu v slobodnom svete nebude táto otázka postavená do správneho svetla, budú Slovákov aj nezaujatí vedeckí pracovníci klasifikovať ako "národ bez vlastnej politickej histórie" a nebude svet vedieť o našej účasti na budovaní Strednej Európy a význame Slovenska v nej.

V dielach vysokoškolských profesorov amerického kontinentu kapitoly o Slovensku rastú. Od r. 1940 S. H. Thompson, R. J. Kerner,. J. H. Roucek, Hans Kohn, Watson Kirkconnell a najnovšie R. A. Kann venovali slovenskej otázke v suvislosti s problémom Česko-Slovenska, Habsburgkej ríše a slovanstva pomerne značnú pozornosť a v prípade H. Kohna, Kirkconnella a Kanna možno hovoriť aj o snahe po značnej objektívosti. Kann a Kirkconnell sa, pravda, k objektívnemu posúdeniu slovenskej otázky dostali len čiastočne, pretože vo svojich, vedeckou formou písaných, dielach závery o Slovákoch robia nie na základe vlastného vedeckého skúmania prvotných prameňov, ale hlavne na základe publikácií, sledujúcich často politické ciele. A keďže "slovenská politická literatúra v každom z veľkých západných jazykov je nutne limitovaná", ako píše Kann v úvode k svojim cenným poznámkam na okraj kapitoly o Slovákoch, vedecké alebo vo vedeckej forme podávané pojednania o Slovensku obsahujú stále ešte niekoľko základných neprávd.

V dvojzväzkovom diele R. A Kanna, venovanom problémom bývalej Habsburgskej ríše, nechýba solídnych vedomostí ani snahy s porozumením analyzovať problémy Slovákov, ktorí "v storočí od viedenského kongresu do 1918 boli jednou z národností monarchie najviac utláčaných vo svojom kultúrnom, národnom a politickom vývoji", ale ktorých nacionalizmus "v dobe národného prebudenia v Európe na začiatku XIX. storočia, ako to dokazuje bohatá žatva kultúrnej činnosti, rozvinul sa v neuveriteľne krátkom čase". No v knihe sú aj závery, ktoré vychodia z niekoľko nesprávnych premís, z ktorých hlavnými sú:

1) že Slováci predstavujú typ národa bez neodvislej národnej politickej histórie;

2) žeby "jestvovanie česko-slovenskej príbuznosti bolo predstavovalo jediný faktor, ktorý umožnil Slovákom v XIX. storočí sledovať sem-tam čosi ako národnú politiku";

3) žeby v prípade Slovákov a Čechov bola možná analógia anglicko-škótskej únie a T. G. Masaryk, muž slovenského pôvodu, žeby sa bol stal "kráľom Anglicka".

Prof. Kann, ktorý podľa literatúry, uvedenej na okraj kapitoly o Slovákoch, pozná úctyhodný počet prameňov o Slovensku v 3—4 rečiach, vrátane slovenskej, a konfrontuje české, maďarské i slovenské stanoviská, prichádza k záveru neuveritelne nevedeckou cestou, že Slováci sú národ bez histórie. "Slovanské obyvateľstvo, zvlášť východná časť Veľkomoravskej ríše, je bez pochyby historickým predkom dnešných Slovákov", píše na jednom mieste. Pokračuje však, že "títo historickí predkovia nijako nie sú etnicky identickými so Slovákmi a tak na základe tohto pomeru Slováci ťažko sa môžu nazývať národnou skupinou s históriou". Ako predkovia Slovákov nemôžu byť etnicky totožnými s potomkami a kedy by sa dnešní Slováci boli na Slovensko prisťahovali po zániku Veľkomoravskej ríše a čím vôbec tento záver možno podložiť, Kann, pravda, neuvádza.

Nesprávne tvrdenie, žeby slovenská politika XIX. storočia bola mala svoje korene a čerpala svoju silu jedine z česko-slovenskej príbuznosti, Kann nielenže ničím nepodopiera, ale si aj protirečí, keď píše, že "slovenské národné uvedomenie a národný charakter zachovali sa cez mnohé storočia nielen politického útlaku, ale aj skutočného politického nejestvovania". Faktom je, že slovenská národná politika v XIX. storočí vznikla proti vôli Čechov a z odporu proti česko-slovenským kultúrnym a politickým tendenciám.

Pokiaľ ide o analógiu anglicko-škótskej únie, tá je nesporne menej priliehavou ako analógia anglického významného historika Taylora, podľa ktorého Slováci sú Irčanmi Cesko-Slovenska.

Ani kapitola R. A. Kanna o Slovákoch neobišla sa teda bez obvyklých téz českej pseudovedy a politickej propagandy. Bolo by však nesprávnym odsudzovať preto celú knihu a autorovi nepriznať pozoruhodnú znalosť slovenskej problematiky a snahu po novom a hĺbšom pohľade na slovenskú otázku. Do veľkej miery na vine bude aj v tomto prípade ako aj v iných, autorovo zisťovanie, že "slovenská politická literatúra v západných jazykoch je limitovaná". Prof. Kann nekreslí profil Slovenska bez sympatie a snahy po objektívnosti a na stránkach s vyššie uvedenými mylnými tvrdeniami je aj kus pravej povahy slovenskej problematiky. Literatúra, ktorú ako prameň štúdia slovenskej otázky autor uvádza, je pritom najúplnejšou a najsystematickejšie podanou z dosiaľ uverejnených diel amerických autorov.

J. Kirschbaum

DER GROSSE HERDER. 5 Auflage, Band I, II, III, IV. (A — Italien). Herder, Freiburg im Breisgau: 1952—.

Azda by sme mali počkať s recenziou, kým dielo bude dokončené. Sú však okolnosti, ktoré radia už teraz zverejniť daktoré poznámky. Slovenskej verejnosti nenačim predstavovať Herderovu príručnú encyklopédiu. Nebolo azda slušnejšej knižnice, súkromné nevynímajúc, ktorá by nevlastnila daktoré zo štyroch predošlých vydaní Herdera. Viacerým generáciám slovenských intelektuálov bol Herder spoľahlivým prameňom kultúrnych informácií i dobrou pomôckou vedeckej orientácie.

Piate, najnovšie vydanie Herdera, ktorého prvé štyri zväzky máme pred očami, predstavujú nový, úplne zrevidovanú osnovu. Takmer všetky heslá boli nanovo upravené, mnohé zredukované, daktoré vypadli, hodne nových článkov obohatilo dielo podľa požiadaviek časového vývinu. Pre cudzincov, ale aj pre samých Nemcov, iste veľmi vítaná je sadzba latinskými typmi namiesto tradičného švabachu predošlých vydaní. Celkove však typografické vybavenie v mnohom ohľade nedosahuje skvelej, priam luxusnej úrovne štvrtého vydania z roku 1933.

Popri mnohých prednostiach toto nové vydanie predstavuje aj daktoré krikľavé nedokonalosti. Pri viacerých heslách noví upravovatelia nielenže nie vždy zúplnili jednotlivé články podľa výsledkov najnovších vedeckých zistení, ale dakedy uviedli dokonca chybné či nepresné údaje tam, kde predošlé vydanie malo text dokonalejší. Obmedzíme sa tu iba na tých niekoľko príkladov, čo sa priamo týkajú Slovenska a Slovákov. Tak pri hesle BRATISLAVA čítame: "tschech. Name für Pressburg. (Zv. II. stl. 270) Podobne pri hesle DONAU: "...tschech. Dunaj"..., hoci je zrejmé, že úmyslom redaktora bolo uviesť názvy rieky v rečiach tých krajín, ktorými Dunaj preteká. Uvádza meno v maďarčine, češtine, srbštine, bulharčine, rumunčine a ruštine. (Zv. II. stl. 1461) Priam zarážajúcim je však udanie pri hesle GRAN: "...durchfliesst das oberungar. Bergland, 260 Km lang..." (Zv. IV. stl. 287) Tu si človek myslí, že redaktor hesla šiel čerpať zemepisné údaje z dajakého atlasu, vydaného aspoň pred pol storočím. A stačilo mu pozrieť sa do predošlého vydania toho istého diela (1933), kde toto heslo bolo rzedigované celkom správne.

Z týchto pár "perličiek", ako aj zo skutočnosti, že okrem Hlinku (Zv. IV, stl. 955) ani jeden Slovák nenašiel miesto v týchto prvých štyroch zväzkoch Herdera, vnucuje sa pochybnosť, či vôbec nájdeme na patričnom mieste samostatné heslo SLOWAKEI, alebo či toto posledné vydanie Veľkého Herdera zaujme voči slovenským skutočnostiam anachronické a neobjektívne stanovisko tendenčne ovplyvnenej západnej literatúry. Nebolo by azda od veci, keby sa naše kultúrne inštitúcie v zahraničí, prípadne aj jednotlivé kompetentné autority ozvali v tejto veci, intervenujúc u redakcie, aby sa predišlo podobným chybám v nasledujúcich zväzkoch a najmä, aby Veľký Herder predstavil Slovensko vo svetle nefalšovanej pravdy, ako to spravila posledne Enciclopedia Cattolica

Milan St. Ďurica

Zaznamenávame

J. Dragoš-Alžbetínčan vydal tlačou knihu Nepoškvrnená víťazí. Zbierka vydaná z príležitosti Mariánskeho roku 1954, nákladom autora 1000 exemplárov. Graficky upravil a vytlačil Jozef Silvay, majiteľ slovenskej tlačiarne Metro-Press, Toronto, Ontario, Canada. Táto pekne upravená kniha má 93 strán. Takmer pod každým veršom je dátum, mesto a krajina, v ktorom bol napísaný. Už táto skutočnosť svedčí, že autor prešiel tri svetadiely, kým zakotvil v Kanade. Umelecky nenáročné verše ladené sú clivotou po domove a úprimnom vierou.

K. Veleš napísal hru zo života v dvoch dejstvách Keby bol býval Martin Dúhaň kráľom Svätoplukom. Cyklostylovane vydal Kanadský Slovák, Winnipeg, Man:. 1955. Martin Dúhaň je bohatý richtár a obáva sa, že po jeho smrti jeho statočne nahonobený majetok prepadne advokátom pre nesvornosť jeho synov. Jeho obavy zakladajú sa na povesti o prútoch Svätoplukových. Dlho húta, až ochorie z toho, ako sa vyhnúť tejto kliatbe. Napokon zdravým sedliackym rozumom podelí svoj majetok medzi synov tak, že každého uspokojí a každý sa mu prísahou zaviaže držať sa svojho podielu a nežiadať si podiel svojho brata. Konečné riešenie je veľmi vtipné. Pridlhé sú iba niektoré dialógy. Ináč hra na ochotníckych scénach môže dobre účinkovať a dosiahnuť svojho mravoučného cieľa.

Slovenskí grékokatolícki kňazi v Kanade vydali koncom marca 1955 prvé číslo náboženského časopisu Mária, venovaného duchovným potrebám slovenských grékokatolíkov v Kanade a USA. Redigujú ho P. M. Rusnák, C.Ss.R. a P. A. Kraftčík. Treba len vítať tento čin slovenských grékokatolíkov a želať mu Božieho požehnania. Adresa redakcie a administrácie: 2120 Byng, Windsor, Ont., Canada. Cena na rok: Kanada $4.00, U.S.A. $5.00.

P. Daniel Foltin, O.F.M.Conv. dňa 8. januára 1955 zložil doktorát z teológie na Vysokej bohosloveckej škole Rádu menších bratov konventuálov. Napísal a bránil doktorskú tézu o významnom 28. kánone Všeobecného chalcedonského snemu z roku 451, ktorý mal veľký vplyv na vývin cirkevných pomerov na kresťanskom Východe.

P. Michal Lacko, S.J. dňa 25. februéra 1955 zložil doktorát na fakulte cirkevných dejín pápežskej univerzity Gregoriana. Predložil tézu o Užhorodskej únii z r. 1646, ktorou sa zjednotili s katolíckou Cirkvon dnešní grékokatolíci na východnom Slovensku a na Karpatskej Ukrajine. Prácu napísal na základe výskumov v rímskych archívoch, v ktorých zozbieral ešte asi 50 nových dokumentov, doteraz nevydaných.

ThDr. G. A. T. dňa 29. marca 1955 zložil doktorát na fakulte sociálnych vied pápežskej univerzity Gregoriana, predložiac tézu o Pracovnom pomere medzi zamestnávateľom a robotníkom v Č-SR: v zákonodarstve a v praxi, od roku 1946.

Guglielmo De Vries, S.J.: "L'opera della chiesa per l'evoluzione religiosa e culturale dei popoli dell' Europa Orientale." Civiltà Cattolica, Anno 106, (1955) str. 373-383, 628-641. Na svojich miestach v rodine iných národov je umiestené aj Slovensko. V tej istej Civiltà Cattolica z času na čas objavujú sa články amerického jezuitu slovenského pôvodu P. Hardoňa, S.J., napríklad J. A. Hardaň, S.J.: "I protestanti americani di fronte alla propria disunione". Anno 106 (1955), pp. 540-550.

Španielsky časopis Incunable, Periodico Sacerdotal, Núm. 71. Febrero 1955, Salamanca, España. priniesol dlhší informačný článok o Slovensku a jeho krížovej ceste pod komunizmom: "Eslovaquia: una cristiandad mártir". Autorom článku je Stanislav Bukva. Stručný, ale výstižný dejinný prehľad slovenského boja za politickú a náboženskú slobodu je popretkávaný dobrými poznámkami o duši slovenského národa a o jeho hrdinskom odpore proti komunizmu. Veľmi dobrá služba trpiacemu Slovensku. Toto číslo Incunable nachodí sa v kartotéke cudzojazyčných článkov o Slovensku v Slovenskom ústave, Cleveland, Ohio.

P. Dr. Michal Lacko, S. J. prednášal 24. marca 1955 v Poľskom historickom ústave v Ríme na tému "De aliquibus aspectibus participationis Poloniae in restauratione catholica Slovachiae saec. XVII." Táto dobre dokumentovaná prednáška o neznámych poľsko-slovensko-cirkevných vzťahoch vyvolala živý záujem u odborného poslucháčstva.

ZRADA VZDELANCOV?

Vďaka Vám za uznanie ohľadom tých malých ukážok prác, čo som Vám bol poslal. Tie Vám konečne môžu ukázať, akým smerom sa nesie naša literárna činnosť. Sme napospol presvedčení, že najlepšie slúžime aj nášmu národu tým, ak plne využívame vzácnych možností štúdia, ktoré nám poskytuje naša Kongregácia. Preto predovšetkým študujeme. V archívoch rozličných fakúlt našej univerzity je už uložených zo dvadsať vedeckých prác, ktorými sme sa habilitovali pre rozličné akademické tituly (bakalaureát, licenciát, laurea vo folozófii, teológii či kanonickom práve). Viacerí popri tom sledovali aj rozličné špecializácie na inštitúte psychológie, sociálnych vied alebo pedagógie. Niektorí z nás už boli alebo sú i teraz poverení katedrami v našich filozofických či teologických seminároch (Palestína, Belgicko, Francúzsko, Japonsko etc.). Tí majú možnosť získať si vzácne skúsenosti tak vo vlastných disciplínach, ako aj v širšom rozhľade na problematiku rozličných národov. Dúfame, že ak sa raz vrátime domov pod Tatry, budeme môcť prispieť takto nahromadeným mravným kapitálom pre obrodu nášho drahého národa. Pritom však v medziach možnosti nielen sledujeme činnosť slovenského exilu v cudzine, ale — ako to ukazuje druhý ukážkový článok — radi občas oboznámime patričné miesta s existenciou a problémami nášho národa.

Veľmi sme sa potešili gestu, ktorým nám S.S.K. predplatilo Most. Naša situácia nedovolila nám predplatiť si ho. Ťažko nám to padlo, je pravda, ale nešlo o prvé ani jediné zrieknutie, ktoré nám prišlo urobiť, odkedy sme vzdialení z vlasti. Sme teda veľmi vďační Prozreteľnosti, že takým nečakaným spôsobom pripravila nám ten opravdivý duchovný pôžitok, môcť z času na čas pookriať na duchu čítaním pestovaného slovenského slova tejto dnes jedinej hrečito slovenskej tribúny našej duchovnoti. Most nielenže plní svoje tak dôležité poslanie a zostáva na línii, ktorú ste mu naznačili pri jeho vzniku, lež robí to na vzostupnej čiare tak po formálnej, ako predovšetkým po obsahovej stránke. Vítame aj iné Vaše iniciatívy, menovite bibliografické centrum a knižnicu, ktoré je priam životne potrebné pre slovenskú vec v zahraničí. Sami sme skúsili, ako je priam nemožné pustiť sa do vedeckého spracovania slovenskej tématiky, lebo chýbajú obyčajne základné predpoklady, na ktoré jednotlivec nemá praktických možností, aby ich sám vytvoril. Konkrétne, ja sám mal som úmysel ešte na filozófii pracovať na dizertácii o Msgr. Tisovi. Mienil som študovať jeho politickú a sociálnu náuku. Pochodil som viaceré z veľkých európskych univerzitných biblioték, žiaľ však, nenašiel som dostatok potrebnej dokumentácie. Termíny však prebiehali, práce bolo načim predkladať. A tak som pracoval v teoretickej etike, potom na noetike Losského atď. Dodnes som však neopustil pôvodnú ideu, a keby to raz bolo možné, rád by som ešte spracoval spomenutú tému. Teraz na teológii je to tiež nie ináč. Naše pramene sú ťažko dostupné a bibliografie prakticky nemáme. A zatiaľ naše polia ostávajú úhorom, zarastajú burinou a len kto nechce si z nich neodoráva. Nie, nechcem byť pesimistom, lež načim mať odvahu hľadieť do očú skutočnosti. A konať potom dôsledne, každý, čo môže. Je nás, vraj, v exile 400 intelektuálov. Nebude nás raz národ volať na zodpovednosť pre opravdivú "trahisson des clercs"? Lebo na tomto poli aj netyčnosťou možno sa dopustiť zrady. *Milan St. Jurica, Torino,*

Slovenská kniha je živiteľkou slovenského ducha

Mikuláš Šprinc (red.). SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Strán X—253. Viaz., 8 celostranových fotografií. $3.00

Je to zborník štúdií o vzniku o vývine Slovenskej republiky, vydaný z príležitosti 10. výročia jej trvania. Prispeli doň poprední slovenskí politikovia, spisovatelia, básnici a kultúrni pracovníci; ako Karol Sidor, Dr. František Hrušovský, Dr. Jozef Kirschbaum, Dr. Jozef Cieker, Konštantín Čulen, Dr. Ján Gleiman, J. C. Hronský, Rudolf Dilong, Ján Okáľ, Karol Strmeň, Ľudo Bešeňovský, Dr. Peter P. Hletko, Filip A. Hrobák, Msgr. František J. Duboš a iní. Toto graficky luxusne vybavené dielo obsahuje cenný historický materiál o Slovenskej republike. Napísali ho ľudia, ktorí stáli nielen pri kolíske Slovenského štátu, ale ho aj budovali. Táto reprezentačná kniha nemala by chýbať ani v jednej kultúrnej slovenskej rodine.

PRÁVO SLOVÁKOV NA SAMOSTATNOSŤ VO SVETLE DOKUMENTOV. Sväzok prvý: BIELA KNIHA. Spracoval prof. Dr. Ferdinand Ďurčanský. Za redakcie Dr. Stanislava Mečiara. Vydal Slovenský oslobodzujúci výbor a vytlačila tlačiareň "Dorrego". Buenos Aires, Argentína: 1954. Str. 996. $10.00

Doteraz najúplnejšie dokumentované dejiny boja Slovákov za štátnu samostatnosť. Množstvo materiálu spracovaného za deväť rokov. Toto obdivuhodné politické dielo zadováži si každý, kto chce mať naporúdzi pramene, dokazujúce neodškriepiteľné právo Slovákov na samostatnosť.

Miloš K. Mlynarovič. VTÁČENCE VO VÍCHRICI. Román zo života amerických Slovákov; ich boj s cudzím prostredím, ich pády a víťazstvá. Dejiny Ku-klux-klanizmu a jeho odzrkadlenie sa v živote jednoduchých ľudí, z ktorých mnohí stali sa jeho obeťami. Tématika tohto románu je jedinečná v slovenskej literatúre. $3.00

Štefan Polakovič. NA PRELOME DVOCH OBDOBÍ. Sú to filozofické štúdie o poslaní slovenského pokolenia, ktoré musí dnes žiť v exile, a ktorého úlohou je starať sa o zodpovedné stvárňovanie slovenského života v budúcnosti. Minulosť, prítomnosť a budúcnosť Slovenska je ústrednou témou týchto úvah, ktoré charakterizuje filozofická precíznosť, pravdivosť stanoviska a dôslednosť v uskutočňovaní zdôraznených princípov.

Dr. Henrich Bartek. NOVÝ SLOVENSKÝ PRAVOPIS. Filologické zdôvodnenie, prečo zahraniční Slováci majú písať novým pravopisom s vylúčením rusizmov a bohemizmov zo slovenského slovníka. $1.00

Ak chcete, aby za hranicami Slovenska vychádzali nové knihy slobodnej slovenskej kultúry, musíte zakupovať tie, ktoré už vyšli. I keď ste ďaleko od svojej slovenskej vlasti, nezabúdajte, že iba dobrá slovenská kniha bude udržovať vo vás a vo vašich deťoch túžbu vidieť raz Slovensko slobodné, vyžívajúce sa naplno vo svojom nezávislom Slovenskom štáte.

Ak chcete mať vo svojej knižnici dobrú a spoľahlivú slovenskú knihu, obráťte sa na administráciu Mostu: 2006 Schrage Avenue, Whiting, Indiana, USA.

Printed in the U. S. A.

JEDNOTA PRINTERY
Middletown, Pa.